

WERINON

Historische Kring • Nederhorst den Berg

Groeten uit Nederhorst den Berg

— Voorjaar 2019 • Nummer 97 —

HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Bestuur

<i>Voorzitter</i>	Vacature
<i>Interim-voorzitter</i>	Ton Kuijs, Kooikerboog 3 1394 ND NdB, tel. 0294-253443
<i>Secretaris</i>	Ans Baar, Torenweg 9 1394 EA NdB, tel.06-13854825
<i>Penningmeester</i>	Petra van 't Klooster, Overmeerseweg 60 1394 BE NdB, tel. 0294-251564
<i>Lid</i>	Corry Schoordijk, Vincent van Goghstraat 6 1394 EC NdB, tel.0294-253119

Redactie

Gerard Baar, Zoddeland 26
1394 KR NdB, tel. 0294-254368

Kees Joustra, de Biezen 19
1394 LR NdB, tel. 0294-254039

Bert Kieboom, Blijklaan 14
1394 KB NdB, tel. 0294-257153

Fotobewerking

Teus van de Kemp, tvdkemp1@kpnmail.nl

Vormgeving

Theo Cozijn, Hinderdam 17
1394 JB NdB, tel. 0294-254492

Computer- en website-beheer

Franck van Zijl, Vaartweg 12
1394 GL NdB, 0294-253147

Herman Schilder, musicher@hotmail.com

Webmaster

Joop Hennis

Schenken & ledenadm.

Johnny van Mourik, info@historischekring.nl

Lidmaatschap

€ 20,- en € 25,- buiten Nederhorst den Berg,
per persoon per jaar, incl. Werinon.
bankreknr. NL30 RABO 0328 2241 38

Informatie en Documentatie

Donderdagavond van 19.30 tot 21.30 uur.
Sociaal Cultureel Centrum 'DE SPOT', Blijklaan 1, NdB

E-mail: HKNdB

info@historischekring.nl

Internetadres

www.historischekring.nl

ISSN 1389-319X

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

Rabobank

Foto omslag:

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door de Rabobank

*Ansichtkaart 'Groeten uit Nederhorst den Berg'.
(Eigendom Kees Joustra.)*

Opricht januari 1988

Jaargang 28

Voorjaar 2019, nummer 97

Inhoud

Van de redactie	<i>Gerard Baar</i>	2
Mededelingen en berichten	<i>Ans Baar</i>	3
Blok blikt terug	<i>Kees Joustra</i>	5
Zuster Consalata, een Hinderdamse	<i>Zr. Ansfrida Preller</i>	11
Nederhorst den Berg na de bevrijding, deel II: 1947	<i>Mark Hilberts</i>	13
Rondje Horstermeer	<i>Gerard Baar</i>	19
Ode aan ons dorp	<i>Nell Janssen</i>	21
Brief aan de redactie	<i>Robert Jonker</i>	22
Els N.G. van Damme in het kort	<i>Gerard Baar</i>	24
Nicolaas Bastert (1854-1939)	<i>Kees Joustra</i>	25
Geschiedenis Hinderdam	<i>Els N.G. van Damme</i>	26
Vervlogen tijden rond het Weesper 'Fort aan de Ossenmarkt' en een paar van haar zusterforten	<i>Gerard Baar</i>	27
Een geslaagde viering van het dertigjarig bestaan van de Historische Kring Nederhorst	<i>Gerard Baar</i>	29
Net geen Hinderdammer	<i>Gerard Baar</i>	30
Brief aan de HKN	<i>Josje Hattink</i>	32
De Horstermeer, deel I	<i>J.A. Bientjes</i>	33
Jan Baar (1941-2011)	<i>Gerard Baar</i>	37
Kolenhandel Van Emmerik	<i>Gerard Baar</i>	38
Een excursie door Weesp	<i>Gerard Baar</i>	39
De buitenplaats 'Berglust' in Nederhorst den Berg	<i>Els N.G. van Damme</i>	41

Het eerste artikel is een door Kees Joustra gehouden interview met Dick Blok, een man die zijn sporen voor de Bergse samenleving heeft verdiend tijdens zijn leven. Hij overleed niet lang nadat hij Kees in een paar open gesprekken over van alles had verteld. Wij hebben de familie gecondoleerd met dit verlies.

In dit nummer vindt u een grote verscheidenheid aan artikelen. We blikken terug op het 30-jarig bestaan van de Kring. Het was een zeer geanimeerde dag, die bijdroeg aan de regionale bekendheid van de Historische Kring. De Put heeft heel wat teweeggebracht!

Daarnaast een korte beschrijving van de bijdrage die een onvermoeibare Jan Baar aan het voortbestaan van de HKN heeft geleverd. Els Joosse ziet u lachend in de tuin achter haar huis zitten. Zij levert nog een keer een bijdrage onder haar schrijversnaam Els N.G. van Damme. Deze gaat over de geschiedenis van het buiten Berglust dat op de plek stond waar nu de katholieke kerk staat. Het is haar enige artikel dat nog nooit in de Werinon heeft bestaan. Haar Hinderdam komt verder voor in een paar korte levensbeschrijvingen die er iets mee te maken hebben gehad.

Nell Janssen laat Bergse harten sneller kloppen met haar ode aan het dorp. Het hart van Zr. Consalata heeft van jongs af aan geklopt voor het helpen van mensen in wat voor omstandigheden ook. Ga er maar aanstaan als je voor de leeuwen geworpen wordt.

Mark Hilberts keek terug naar het jaar 1947 in het kader van de net voorbij oorlog.

Hier sluit de bijdrage over de verschillende verdedigingswerken in onze omgeving om de vijand een halt toe te roepen deels bij aan. Het duurde lang voordat defensie ophield met het vervolmaken van deze in de 17^e eeuw uitgevonden manier om Holland te

verdedigen. Een mens kan niet alles vooruit weten. Maar ondanks het feit dat Duitse vliegtuigen er op 10 mei massaal overheen gevlogen waren, ging de legertop na de oorlog gewoon door met het in stand houden en afronden van het vernuftige verdedigingsstelsel.

Het is uniek in de wereld zodat de Nieuwe Hollandse Waterlinie binnenkort tot Unesco Werelderfgoed verheven wordt. De Stelling van Amsterdam is haar al voorgegaan. Het heeft een paar centen gekost, maar het heeft jarenlang voor werkgelegenheid gezorgd.

Naast de brommerbrief van Eric Jonker kwam er nog een brief uit een onverwachte hoek. Een artikel uit 1881 over de Horstermeer sluit daar mooi bij aan. Ik heb alles met liefde overgetikt, want het was even iets anders dan het bedenken van de teksten achter de QR-codes van de 'Vroeger en Nu' wandeling. Het gezegde dat voortkomt uit de roep van een vogel die vroeger ongetwijfeld ook in grote getale bij het Horstermeer verbleef dekt de lading. U kunt zich waarschijnlijk niet voorstellen dat de tureluur in 1936 nog op een lijst met vogelnamen stond die geschoten mochten worden.

Ik kon dit keer niet helemaal voldoen aan hetgeen ik had beloofd, maar als we tijd van leven hebben komt het goed. ■

Op de te laat opgedoken foto (als mosterd na de maaltijd) het afdalen van Fons de Beer in de Put aan het Kuijerpas. (Werinon Nr. 96)

Jaarvergadering 22 februari 2019

De opkomst lag rond de 50 personen. Voor de jaarvergadering is een Nieuwsbrief uitgegeven. De brief bevat een met foto's opgeluisterd overzicht van de organisatorische aspecten en de activiteiten in 2018. De brief is te lezen op de site: www.historischekring.nl.

Na een korte bespreking over de inhoud van de brief stemden de aanwezigen volmondig in met de verslagen en de begroting voor 2019. Met de complimenten van de kascommissie, Frans Verhage en Ton Keizer, werd voor de overzichtelijke administratie aan penningmeester Petra van 't Klooster decharge verleend. Aangezien er geen kandidaten waren voor een bestuursfunctie, blijft de samenstelling van het bestuur onveranderd uit vier personen bestaan. Hierna volgde een toelichting op lopende projecten, zoals het monument vliegtuigcrash, het scholenproject en de 'Vroeger en Nu' wandeling.

Na het officiële deel was het woord aan architectuurhistorica Marina Laméris voor een lezing over Boeren Erfgoed. Zij hield een gedegen verhaal over de betekenis en de waarde van het boeren erfgoed. Systematisch passeerden allerlei historische aspecten van het boerenbedrijf de revue. Ook ging zij in op de toekomstmogelijkheden van de boerderij. Marina wist de bezoekers met haar inhoudelijk sterke verhaal, opgeluisterd met mooi beeldmateriaal, flink te boeien.

Gehoord de reacties sprak zeer aan dat er in het verhaal ook ruim aandacht was voor de historische boerderijen in het dorp. We kunnen dan ook terugkijken op een boeiende en leerzame avond.

Programma – 2019

18 mei – Excursie Fort Uitermeer

Voor de jaarlijkse excursie is de keus gevallen op Fort Uitermeer. Dit fort kent een lange en interessante geschiedenis die voor velen onbekend is. Dorpsgenote Marijke Overmars, die als vrijwilliger actief is bij de Stichting Uiteraard Uitermeer, zal ons rondleiden en van alles vertellen over de geschiedenis van het Fort. Zij neemt ons ook mee langs de verschillende historische objecten op het terrein en zal de daarbij behorende verhalen vertellen.

De excursie start om 10.00 uur met koffie/thee in restaurant Uit & Meer. Aanmelden voor de excursie is mogelijk via ansbaar@gmail.com of 06-13854825. Voor deelname aan de excursie vragen wij een bijdrage van € 5,00 per persoon.

Scholenproject

Met het project 'Erik de Eekhoorn' gaan de 'oude meesters' Herman van der Molen en Cees Stalenhoef het schooljaar 2018-2019 de kinderen van de groepen 1-2 van de drie basisscholen van Nederhorst den Berg, op een speelse manier wegwijs maken met de historie van hun dorp. De afsluiting van het project vindt plaats begin september 2019 rondom kasteel 'Nederhorst'.

6 juli – Onthulling plattegrond ‘Vroeger en Nu wandeling’

In navolging van onze buurgemeenten Vreeland, Loenen aan de Vecht en Maarssen is een foto-wandeling door het dorp opgezet. De hiervoor ingestelde werkgroep, bestaande uit: Ans Baar (coördinatie), Gerard Baar, Theo Cozijn, Koen Hoetmer, Teus van de Kemp, Herman Schilder en Franck van Zijl, heeft foto's geselecteerd, teksten geschreven, QR-codes aangemaakt en kandidaten gezocht voor het inspreken van de teksten achter de QR-codes. Het geheel is vormgegeven door Theo Cozijn. In overleg met de buitendienst van de gemeente Wijdemeren zijn de locaties bepaald en worden de borden geplaatst.

De wandeling omvat 33 borden en een plattegrond met een overzicht van de locaties waar de borden staan. De wandeling gaan we introduceren met een feestelijke onthulling van de plattegrond, op zaterdag 6 juli om 11.00 uur, door wethouder Rosalie van Rijn, rond de muziektent op het Willy Dasplein in het centrum van het dorp. Meer informatie volgt via de bekende informatiekkanalen.

13 september – Ceremonie onthullen monument vliegtuigcrash 1943

In de oorlog 1940-1945 is in Nederhorst den Berg een Canadese bommenwerper neergestort. De stoffelijke resten van de 5 bemanningsleden zijn uit de wrakstukken gehaald en begraven op het War Cementery in Leusden. Het bestuur van de Historische Kring

wil de vijf jonge helden in herinnering houden met een gedenkteken in de nabijheid van de plaats waar zij om het leven zijn gekomen. Voor de realisering van het monument is door de Historische Kring een werkgroep in het leven geroepen. Deze is thans bezig met de voorbereiding, zoals de contacten met de nabestaanden en instanties, ontwerp monument en de organisatie rond de onthulling, die voor vrijdag 13 september a.s. op het programma staat.

De onthulling zal verricht worden door enkele nabestaanden uit Canada en Engeland. Verder zijn uitgenodigd om hierbij aanwezig te zijn de commissaris van de Koning van Noord-Holland, de burgemeester van Wijdemeren en een delegatie van het ministerie van defensie.

Uiteraard zijn de leden van de Historische Kring en andere belangstellenden hierbij ook van harte welkom. De ceremonie wordt muzikaal opgeluisterd door de Kapel van de Koninklijke Luchtmacht. Onder leiding van de 'oude' meesters Herman van der Molen en Cees Stalenhoef zullen de kinderen van de groepen 8 van de 3 Bergse basisscholen tijdens de ceremonie de volksliederen zingen.

25 oktober – Lezing over bruggen

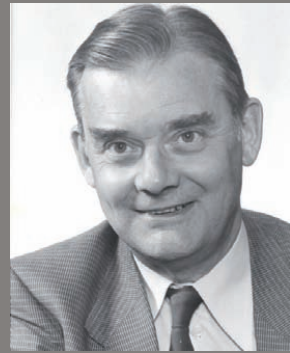
De heer ir. F.J. Remery is die vrijdagavond bij ons te gast voor een lezing over bruggen in Nederland, toegespitst op bruggen in de omgeving van Nederhorst den Berg. De lezing wordt gehouden in de Bergplaats en begint om 20.00 uur.

Meer informatie

Meer informatie over de activiteiten volgt via de website: www.historischekring.nl en de (opgegeven) e-mailadressen. Uw e-mailadres nog niet doorgegeven? Dit kan alsnog via info@historischekring.nl.

Dick Blok overleden

Op 6 februari 2019 overleed de heer Dick Blok op 94 jarige leeftijd. Hij was jaren lang raadslid en wethouder voor Nederhorst den Berg. Hij woonde in het witte huis tegenover de Stichts-Ankeveense molen aan het Ankeveensepad. Hij was een bekende Berger en voor veel mensen ook een geliefd persoon. Op 14 november 2018 had ik nog het interview met hem dat hierna volgt. Toen was hij helder en charmant en vol humor en levenslust. De redactie van de Historische Kring wenst zijn familie veel sterkte bij dit verlies.

Prof. Dr. D.P. Blok in 1977.

Blok blikt terug

Kees Joustra

Professor Doctor D.P. Blok mag inmiddels wel beschouwd worden als een zeer bekende Berger. Hij is 94 jaar en woont tegenover de molen aan het Ankeveensepad nummer 7. Hij opereerde ruim 20 jaar lang in de jaren zestig, zeventig en tachtig in de plaatselijke politiek als raadslid en als wethouder van Sociale Zaken en Onderwijs voor de PvdA, samen met Henny Roukens voor het CDA. Hij is daarnaast een bekend middeleeuws taalwetenschapper en heeft vele boeken en publicaties op zijn naam staan.

Ik praat met hem, omdat we als Historische Kring benieuwd zijn naar de persoon Dick Blok en ook naar wat zijn mening is over het tegenwoordige Nederhorst den Berg. Om mezelf een beetje in te werken heb ik vooraf aan het interview meerdere gesprekken gehad met mensen, die hem goed kennen zoals Hans en Constance Clever en Piet Ambachtsheer. Ik heb daarnaast het streekarchief in Hilversum geraadpleegd. En om mezelf het wat makkelijker te maken heb ik ook wat gegevens over Blok van Wikipedia gehaald, want wie doet dat niet tegenwoordig?

Blok volgens Wikipedia

Dirk Peter Blok is op 7 januari 1925 in Oegstgeest geboren. Hij is de zoon van prof. dr. Henri Peter Blok (1894-1968) en Johanna Francina Benjamina van der Schalk (1897-1993). Hij is in 1955 getrouwd met Henny

Gazan, dochter van kleinkunstenaar Stella Fontaine en Sam Gazan. Uit dit huwelijk zijn drie dochters geboren. Dat zijn Francine (1956), Dieuwertje (1957) en Tessel uit 1958. Dick Blok studeerde aan de Universiteit van Amsterdam het vak middeleeuwse geschiedenis. In 1953 behaalde hij cum laude zijn doctoraalexamen. In 1960 promoveerde hij opnieuw cum laude met zijn proefschrift getiteld: 'Een diplomatisch onderzoek van de oudste particuliere oorkonden van Werden'. In hedendaagse taal wordt hier bedoeld; de beschrijving van stukken grond vastgelegd in het klooster genaamd Werden. Dit vastleggen van gegevens gebeurde in Middeleeuws Latijn.

In 1965 werd hij benoemd tot directeur van het Meertens Instituut. Dit onderzoeksinstituut houdt zich bezig met de bestudering en documentatie in al zijn facetten van Nederlandse taal en cultuur.

In deze rol als directeur staat hij model als de leidinggevende in de 7-delige romanserie Het Bureau van J.J. Voskuil, waarin hij de naam Jaap Balk krijgt. In 1986 verliet hij het Meer-tens Instituut door in de VUT te gaan. Hij bleef tot in 1990 doorgaan met doceren aan de Universiteit van Amsterdam. Hij was toen 65 jaar oud.

Blok volgens mensen die hem gekend hebben

Toen Dick Blok wethouder werd in 1974 voor de PvdA was de dorpspolitiek net aan het herstellen van een lange periode met heftige conflicten. We hadden toen burgemeester Harinxma thoe Slooten (1945–1971), die nauwelijks zijn raadsleden bij naam kende, hetgeen meerdere malen leidde tot tenenkrommende raadsvergaderingen. Harinxma vertrouwde geheel op de heer Galesloot, die wethouder in de jaren zestig was. De heer Galesloot was daarnaast ook makelaar en directeur van de plaatselijke Rabobank. Door deze combinatie van functies werd hij de

Berg was plotseling landelijk nieuws met zijn dorpsruzie en maakte een hele slechte indruk als het over democratie ging. De net opgerichte VVD in het dorp zette de heer Gerla in als tegenstander van Galesloot. Gerla won. Gerla werd wethouder. Er kwamen achtereen–volgens twee burgemeesters, Pim Jongeneel (1971–1975) die waarnemend was en de benoemde Cees de Groot (1975–1984). De heren Gerla en Galesloot vochten elkaar nog jarenlang met wisselend succes de tent uit. Galesloot richtte zijn eigen politieke partij op Alternatief 70. Die partij heeft niet zo heel lang bestaan. Uit die roerige periode, waar iedereen schoon genoeg van had, kwamen politici als Blok en ook Roukens naar voren. Zij luidden een periode in van relatieve rust en bestuurskracht die voortduurt tot de dag van vandaag. Zo gek als in de jaren zestig maken we het hier gelukkig niet meer.

Uit gesprekken met Constance Clever die voor de PvdA jarenlang raadslid was en vanuit die functie Blok goed kende komt een

beeld van een bescheiden man, die er een hekel aan had hoog van de toren te blazen. Behalve als het hem echt te gek werd, dan kon hij zich wel degelijk opwinden. Toen de Googh met gh werd geschreven ontplofte hij bijna. Als middeleeuws taalwetenschapper wist hij dat het Goog moest zijn. Bij elke nieuwe straat in Nederhorst den Berg werd zijn professionele mening gevraagd of de naam relevant was, gezien vanuit een historisch perspectief. Zo zijn alle straatnamen in de Blijk zijn bureau gepasseerd.

Blok was een sociaal zeer bewogen mens, zoals je van een sociaaldemocraat mag verwachten. Hij was zeer begaan met zijn medemens en zat daarom als wethouder sociale zaken op de juiste plaats.

De familie Blok in 1962.

onderkoning van Nederhorst den Berg genoemd. Een en ander leidde in 7 juni 1969 tot een kritisch artikel in Vrij Nederland. Dat artikel ging vooral over belangenverstrengeling en dorpspolitiek hier. Nederhorst den

Het jonge gezin Blok in 1959.

Aangezien er veel privacy-aspecten aan deze functie zitten is het voor omstanders, die hem gekend hebben moeilijk aan te geven waar zijn grootste successen lagen. Om meer te weten over Blok, praat ik ook met zijn vrouweling Piet Ambachtsheer. Beide heren kenden elkaar erg goed. De vader van Piet Ambachtsheer, ook Piet Ambachtsheer geheten, laat ik hem Ambachtsheer senior noemen, had een volkstuin aan het Ankeveensepad. Ambachtsheer senior ontmoette daar Dick Blok, zijn buurman. De heren raakten in gesprek en senior wist Blok te overtuigen lid te worden van de PvdA. Blok wist zijn bezwaren vanwege de Indië-politiek tegen de PvdA opzij te zetten en heeft binnen de kortste keren de PvdA van 1 naar 3 zetels gebracht. Hij werd op 1 september 1970 als raadslid beëdigd. In 1974 werden Piet Ambachtsheer en Ria Jaarsma als raadslid gekozen. Blok werd in dat jaar wethouder. In 1978 en 1982 waren dat al 4 zetels. Ook de komst van een nieuwe wijk als de Horn- en Kuijerpolder in 1970 met zijn nieuwe inwoners heeft natuurlijk invloed op gehad op het van oudsher voornamelijk confessionele Nederhorst den Berg. Dick Blok had een enorm talent een team te vormen en zaken in harmonie op te lossen. Hij had een grote invloed op de sociale woningbouw en op individuele

hulp. Mensen schroomden niet voor hulp bij hem aan te kloppen. Hij heeft zich ingezet voor het Bejaardenhuis de Kuijer, net zoals zijn vrouw dat vóór hem al deed als secretaresse in het bestuur. Hij werd voorzitter van de Kuijer in 1979. En hij heeft als vrijwilliger voor Tafeltje Dekje zeker 20 jaar warme maaltijden rondgebracht.

Interview met de heer Blok

Op 14 november 2018 reis ik af naar het Ankeveensepad 7 voor mijn geplande interview met de heer Blok. Zijn dochter Tessel is erbij. Zij staat haar vader bij voor het geval zijn geheugen hem in de steek laat. Zijn dochter Dieuwertje zal om 6 uur het Sinterklaasjournaal presenteren, dus dan moeten we klaar zijn. Dick Blok zit er geweldig bij, hij heeft er zin in en bij gelegenheid straalt hij.

De jonge Blok bracht zijn jeugd door in Oegstgeest. Toen de oorlog uitbrak was hij vijftien en zat op het gymnasium in Leiden. Zodra hij slaagde voor zijn eindexamen moest hij in Duitse Arbeidsdienst. Daar voelde hij weinig voor, zodat hij op school weinig uitvoerde. Zolang hij maar op die school bleef zitten hoefde hij niet in Duitse dienst. In 1943 werd hij afgekeurd, zodat hij alsnog hard ging werken voor zijn eindexamen. In datzelfde jaar slaagde hij.

De rest van de oorlog heeft hij geen scholing meer gevolgd. Hij las veel, soms dagen achtereen. Veel invloed heeft het boek 'Inside Europe' van John Gunther op hem gehad. Hierdoor werden zijn denkbeelden en sympathieën erg links. Tegen het communistische aan. Het opende zijn ogen, want van huis uit was hij gewend de Telegraaf te lezen. Dit boek

heeft hem voor het leven gevormd. Hij las het blad de *Wandelaar*, een geïllustreerd maandblad gewijd aan natuurstudie, natuurbescherming, heemschut, geologie, folklore, buitenleven en toerisme. Hij wilde hierdoor geïnspireerd eerst boer worden en later bioloog. Het is het allebei niet geworden vanwege zijn grote interesse in geschiedenis. Na de oorlog vertrok hij naar het vrije Amsterdam om geschiedenis te studeren en niet naar het benauwde Leiden. Zijn ouders stelden daarbij als voorwaarde dat hij lid zou worden van het studentencorps. Hij genoot van Amsterdam, met zijn veelal linkse en revolutionaire bevolking. Hij woonde er op kamers, maar heeft ook perioden dagelijks heen en weer getreind naar Oegstgeest.

De artikelen in de *Wandelaar* hadden zijn interesse opgewekt in folklore, dat weer raakvlakken heeft met de Middeleeuwen. Dat is de reden geweest dat hij Mediaevist is geworden, dat is een tak van de geschiedenis, die de Middeleeuwen bestudeert.

Hij is niet in militaire dienst geweest, want een ongeluk heeft dit verhinderd. Hierdoor is hij niet uitgezonden geworden naar Indonesië om daar voor Nederland mee te doen aan de politionele acties. Hij heeft de sociaal-

democratie, dus de PvdA, altijd verweten hier van harte aan meegewerkt te hebben. Daarom bleven aanvankelijk zijn ideeën geïnspireerd op die van de CPN of de PSP, maar zeker niet de PvdA. Dat zou later behoorlijk veranderen. Hij heeft op de Universiteit hard gewerkt. Zo slaagde hij cum laude voor zijn doctoraalstudie. Zijn vakgebied was de middeleeuwen en de taal die toen gebezigd werd. Hij was een specialist in plaatsnamen en wat die vertellen over wonen en landschap. Als eerste vaste betrekking is hij leraar geschiedenis geworden aan de Amsterdamse HBS. Daarna kreeg hij een betrekking als assistent in het Naamkunde Instituut, hetgeen veel meer overeenkwam met zijn ware interesse. Hij werkte ook voor het Dialectenbureau. Later zijn deze

Instituten samen verder gegaan als het Meertens Instituut waar Dick Blok directeur van werd tot aan zijn pensioen in 1990.

Dick Blok heeft zijn vrouw, Henny Gazan, ontmoet op een feestje bij Hetty Blok (overigens geen familie) in 1953. Hetty Blok, bekend van 'Ja zuster, nee zuster' was een kennis van allebei. Dick Blok was toen nog student.

Hij is in 1955 getrouwd. In datzelfde jaar heeft hij het pand aan het Ankeveensepad 7 gekocht. Dit huis dateert uit 1938

en was aanvankelijk een boerderijtje van de familie Hoetmer. Willem Hoetmer had er een paar koeien en was melkboer van beroep. Na de oorlog verhuisde Hoetmer naar Overmeer en ging het huis over in andere handen.

Blok kocht het huis en verbouwde de boerderij met grote tussenpozen tot een woonhuis. Wat eerst stal was werd zijn studeerkamer. Tegenwoordig woont zijn dochter Tessel daar. Blok zelf woont in het oude woongedeelte.

Al snel werd er zijn eerste dochter Francine geboren gevolgd door nog twee meisjes. Zoals bekend mag worden verondersteld was Blok voorstander van Openbaar onderwijs zodat de drie dames naar de Meester Kremerschool gingen.

Blok vertelt nog steeds met plezier hoe de oud-burgemeester Harinxma thoe Slooten (Christelijk Historische Unie) hem heeft uitgelegd dat het beste onderwijs in Nederhorst den Berg op de Meester Kremerschool werd gegeven. De verhouding tussen de verschillende scholen in Nederhorst den Berg was erg goed in die tijd. Blok vertelt nog dat toen hij zijn derde dochter Tessel, die voluit Tesselshade heet, op het gemeentehuis aan wilde geven, de ambtenaar de naam weigerde aan te nemen als een bestaande. Hij nam contact op met zijn meerderen in Den Haag. Daar kwam het advies vandaan contact op te nemen met prof. Blok als landelijk expert.

Blok werd halverwege de jaren zestig bij de PvdA gevraagd deel te nemen in de partij. Hij zette zijn bezwaren in verband met de politieke acties uit de jaren vijftig in Indonesië opzij en nam deel aan de discussies van toenmalige raadsliden als Dolman en Hiemstra. Bij de daaropvolgende verkiezingen in 1974 wist de partij drie zetels te behalen.

Blok hoorde dit feestelijke nieuws terwijl hij voor de Verenigde Naties in Indonesië een conferentie bijwoonde. Hij was daar namens Nederland plaatsnaamkundige.

Het doel van deze conferenties was plaatsnamen wereldwijd te standaardiseren, hetgeen met name in conflictgebieden nog niet zo eenvoudig was. Blok is voor dit doel ook meerdere malen afgereisd naar New York,

waar hij conferenties bijwoonde en ook werkzaam was op de burelen van de Verenigde Naties. Hij heeft zelfs eenmalig zo'n internationale conferentie voorgezeten. Dit verklaart zijn liefde voor New York. Met Indonesië voelt hij veel minder band.

Blok werd raadslid in 1970. Vier jaar later kende de PvdA opnieuw een goede verkiezingsuitslag. Blok werd benoemd tot wethouder Sociale Zaken, sportzaken en onderwijs. Roukens (CDA) was de andere wethouder, hij ging over woningbouw. Dit duo werkte heel goed samen, ze konden het uitstekend met elkaar vinden en kenden een grote waardering voor elkaar. In 1978 werd Blok als wethouder opgevolgd door Piet Ambachtsheer en Blok verdween weer naar de raadsbankjes.

Blok zou nog één keer terugkomen als wethouder en wel in 1986. In 1990 op zijn 65-ste stopte hij met de actieve politiek. Hij bleef nog wel jaren als vrijwilliger maaltijden bij oude mensen in het dorp bezorgen.

Ik vraag Blok naar een aantal van zijn denkbepelden over het dorp. Dit levert een verrassing op. Blok is tegen het heropenen van de Reevaart. Hij was destijds ook voor demping. Waarom zou je met een boot door het dorp moeten varen? Waar laat je al die auto's?

Hij is tegen de uitbreiding van de Horn- en Kuijerpolder. De weidevogels, waar het toch al slecht mee gaat, gaan nu voor. Hij is niet tegen bebouwing van het Schapenweitje aan het Ankeveensepad. Als het maar om een beperkt aantal (bijvoorbeeld 4) sociale woningen gaat voor bejaarden en het terrein naast de RK kerk niet bebouwd wordt. In de jaren zeventig moesten de woonwageneigenaren van de Egelshoek in Hilversum verspreid worden over de regio en diende de Egelshoek te sluiten, zo was het plan. Blok zag als oplossing het Schapenweitje te bestemmen voor een paar woonwageneigenaren. Het is er nooit van gekomen. Wel vindt Blok dat het Ankeveensepad een onverhard weggetje moet blijven en geen verkeersader moet worden. Woningbouw zou al snel leiden het pad ten behoeve van vrachtverkeer breder te maken. Blok vindt Nederhorst den Berg, zoals het nu is, helemaal goed. Maar iets is natuurlijk nooit helemaal af. Je kunt nu eenmaal niet in de toekomst kijken en dus ook nooit weten wat de toekomstige wensen zijn, maar nogmaals zoals het nu is, is het goed.

Als je Blok vraagt wat zijn grootste bijdrage is geweest voor dit dorp, antwoordt hij zonder aarzelen, dat hij het was die het bouwplan voor de Blijkpolder, dat tot dan bekend stond als de Goudkust, wist om te buigen tot de wijk die het nu is. Galesloot van

Alternatief 70 had samen met een projectontwikkelaar een plan gemaakt voor dure woningen, waar je via inhammen je boot in je achtertuin kon aanleggen. Aan sociale woningbouw was geen aandacht besteed in dit plan. Blok vond dit niet kunnen en heeft in een vergadering met Jongeneel (waarnemend burgemeester), Roukens en Gutker (gemeen-

telijk ambtenaar) de denkbeelden over de Blijk radicaal veranderd. We mijmeren nog wat door over het nut van een permanente ijshal, die in vele behoeften zou kunnen voorzien. We denken na over de sloop van het oude gemeentehuis, waar je prima sociale woningbouw voor ouderen zou kunnen plegen. We denken terug aan de zandzuigerij. Het dorp heeft veel van het goedkope zand geprofiteerd, we hebben er veel geld aan verdiend. Blok is ervan overtuigd, dat allang afgesproken was hoe groot het te ontzanden gebied zou moeten worden. Daar hielp geen protestgroep meer tegen.

Voor de liefhebbers van privéaangelegenheden wil ik nog melden dat Blok elke morgen de Volkskrant leest en in de middag de NRC. Wekelijks rolt de Groene Amsterdammer in zijn brievenbus. Van boeken lezen komt het de laatste tijd wat minder, omdat hij niet meer zo snel leest. Wel leest hij nog iedere keer de Werinon van voor tot achteren. Hij betreurt de afwezigheid van artikelen van mevrouw Joosse, die hij zeer heeft gewaardeerd.

Elke dag om zes uur neemt hij een jeneverkje, gevolgd door een glaasje wijn bij het avondeten. Elke dag rookt hij twee pijpjes met Heerenbaai. Als het journaal van 10 uur begint neemt hij nog een whisky. Ik zie dit als zijn geheim om zo gezond zo oud te worden.

Twee heren op het pad, rechts schoonvader Sam Gazan, ca. 1960.

Zijn favoriete TV-programma's zijn natuurlijk het Sinterklaasjournaal, Andere Tijden, het Journaal en Nieuwsuur. Hij pakt nog de auto om naar Weesp te rijden om daar zijn boodschappen in te slaan. Ook Hilversum mijdt hij niet, hoewel hij wel van te voren goed kijkt hoe hij rijden moet, want Hilversum blijft een lastige plek om auto te rijden. ■

Zuster Consalata, een Hinderdamse

Zr. Ansfrida Preller

Voordat u de samenvatting van het leven van zuster Consalata begint te lezen, moet er even het een en ander uitgelegd worden. Haar nicht Nelly Hagen heeft in de Werinons 62 en 63 heel leuk geschreven over de Hinderdam, de plek waar zij ook is geboren.

Nelly vertelt daarin dat het gezin ieder jaar één vast uitje kende. Ze gingen dan op Tweede Kerstdag met de bus naar Amsterdam om op bezoek te gaan bij de bij congregatie 'de Voorzienigheid' ingetreden kloostertante. Ze vonden het een groot feest om in de kweekschool en het jongensweeshuis rond te lopen. Zr. Consalata kookte daar voor haar medezusters en de weesjongens. Nelly noemt haar in haar artikel: non kok. Bij het diner dat zij ieder jaar op die dag aan haar familie voorschotelde likten ze hun vingers af, zo lekker kregen ze het thuis niet.

Het grappigste vind ik eigenlijk dat haar opa Jaap (1882) en mijn opa Barend (1881) vast en zeker samen op de Hinderdam het een en ander hebben uitgehaald in hun vroege jeugd. Hun moeders zullen elkaar wel met van alles geholpen hebben, vooral toen vader Jan Baar op jonge leeftijd (31 jaar) overleed en een vrouw met twee kleine kinderen naliet.

Nelly's tante Consalata overleed in 1986 op Bosbeek, het verpleeg- en bejaardenhuis van de zusters in Heemstede. Huize Bosbeek is een statig monumentaal gebouw (een vroeger buiten) met een groot park, waarin tevens het kerkhof voor de zusters ligt.

Nelly had in 1989 een brief gestuurd naar de Congregatie der Zusters van de Voorzienigheid aan de Lauriergracht 41 te Amsterdam. Zij had daarin gevraagd of ze geïnformeerd kon worden over de in 1986 overleden Zr. Consalata.

Zr. Ansfrida reageert op haar brief met een kort verslag van het kloosterleven van Zr. Consalata Hagen:

'Zij kwam op 12 augustus 1925 in het klooster in Amsterdam. Na haar noviciaat heeft ze een paar jaar in Driehuis doorgebracht en daarna in het jongensweeshuis hier in Amsterdam.

Op 18 november 1937 vertrok ze met het M.S. Dempo naar Indië, samen met Zr. Michelina. Ze werd in Belinju geplaatst op het eiland Banka, bekend door de productie van tin en peper.

In 1938 stichtte onze orde in de hoofdstad Pankalpinang een nieuw klooster. Consalata was daar één van de eerste vier zusters. Zij werkte daar halve dagen als kleuterleidster op de bewaarschool en halve dagen in de polikliniek.

Op 7 februari 1942 moesten alle Nederlandse vrouwen het eiland verlaten met het oog op de Japanse invasie. De 21 zusters vonden op Java onderdak bij de zusters Ursulinen in hun grote kinderhuis Bidara Tjina dat in Djatinegara (Zuid-Djakarta) stond. In september interneerden de Nipon alle Nederlanders. De zusters kwamen in het kamp Tjideng terecht, later in kamp Kramat.

Zij werden daar te werk gesteld in de grote gaarkeuken, bij de was of op de grote naaifdeling. Sommigen van hen moesten bij moeders met kinderen gaan werken. Zr. Consalata werd de baas van de wasafdeling. Iedereen in het kamp had voortdurend honger en de 'koempoelans' (op appèl staan met de hele kampbevolking) waren verschrikkingen.

In 1945 kreeg Zr. Consalata tuberculose. Ze moest naar het kampziekenhuis dat was ondergebracht in een schoolgebouw. Hoewel ze zelf patiënte was heeft ze daar toch menig zieke kunnen helpen.

De Hinderdam omstreeks 1910.

De toestand in dat 'ziekenhuis' was aller erbarmelijkst: er waren totaal geen voorzieningen, zelfs po's ontbraken. Zij had gelukkig als bijna enige bagage een po meegesmokkeld. Medicijnen ontbraken en het gebouw zat vol

wandluizen. Als extra voedsel kregen de zieken soms wat slakken voorgezet. Zr. Consalata heeft zich daar ondanks het feit dat ze zelf ziek was heel verdienstelijk gemaakt.

Na de capitulatie van Japan vertrok zij in maart 1946 vanwege haar slechte gezondheid als eerste van de zusters naar Nederland. Op de dag van haar aankomst stierf haar moeder, zij heeft haar dus niet meer levend teruggezien. Zij moest eerst kuren in een sanatorium. Na haar genezing heeft ze in veel verschillende plaatsen gewoond o.a. in Scheveningen, Amsterdam, Limmen, Heemstede, Amsterdam (Indische buurt) en Voorhout.

Terug in Amsterdam zorgde zij bij de Lauriergracht van 1949 tot 1966 voor de gasten. Het ontbrak hun aan niets. Bovendien was ze een alom gewaardeerde gastvrouw.

Ondertussen bleef ze, zo lang ze daartoe in staat was, brieven naar haar medezusters op Bangka schrijven. Het waren eenvoudige, hartelijke brieven vol kleine bijzonderheden.

Die brieven stelden wij daar op Bangka altijd zeer op prijs. In haar laatste levensjaren, ongeveer vanaf 1981 was ze wat teruggetrokken. Haar meeleven met alles wat er gaande was, verminderde zichtbaar. Het laatste jaar van haar leven werd ze verpleegd in het Verpleeghuis Bosbeek te Heemstede, waar zij ook overleed op 1 november 1986.

Dit alles overdenkend mag ik gerust zeggen: een voltooid leven en daarnaast zeer begaan met haar medemens.

Ik ben zelf van 1948 tot 1975 in Indonesië werkzaam geweest, zodat ik allerlei kampverhalen uit de eerste hand heb kunnen horen. Het was een zware tijd vol ontberingen die een deel van de geïnterneerden het leven heeft gekost. ■

Nederhorst den Berg na de bevrijding

Mark Hilberts

Deel II: 1947

De eerste twee maanden van 1947 zullen voor de meeste Bergers voor een groot deel in het teken hebben gestaan van het koude winterweer. De winter van 1947 behoort tot een van de meest strenge winters van de twintigste eeuw. Ondanks de krapte en schaarste aan levensmiddelen en brandstof probeerden veel Nederlanders zo snel mogelijk het leven van alledag weer op te pakken.

Naast de moeilijkheden die de felle kou met zich meebracht bood de winter ook vermaak en vormde ijspret een goed middel om de zinnen even te verzetten. In deze editie neem ik u mee terug naar dat jaar, waarin overleven centraal stond.

Uit een selectie van nieuwsfeiten, samengesteld door het hanteren van de zoekterm Nederhorst den Berg in landelijke en regionale krantenarchieven, probeer ik een beeld te geven van de nasleep van de oorlog, die net als overal in het land het dorp Nederhorst den Berg in 1947 danig heeft beziggehouden.

Door de bestudering van de representatie van Nederhorst den Berg in onder andere *De Gooi en Eemlander* (in vogelvlucht) hoop ik een bijdrage te leveren aan de geschiedschrijving van het dorp in de jaren 1945-1950.

Melkfabriek Hofstede Rundervreugd.

Dit artikel is een onderdeel uit een reeks van vijf publicaties over deze periode. Ik realiseer mij dat in historisch perspectief voor de beeldvorming over een tijdvak veel meer studie nodig is dan een analyse van nieuwsfeiten

uit die tijd. Deze casestudie biedt een gedegen vertrekpunt voor verdiepend onderzoek naar die bijzondere jaren.

Theo Janmaat

Voor Theo Janmaat uit Nederhorst den Berg ging het zelfs om meer. De Bergse melkrijder (bij Hofstede Rundervreugd) behoorde in de jaren na de oorlog tot de beste sprinters van Nederland op de schaats. In diverse landelijke en regionale kranten werd zijn naam in de sportrubrieken in de winter van 1947 vaak genoemd. Theo Janmaat was met zijn werkgever Venneman overeengekomen dat hij vrij kon krijgen als er lucratieve kortebaanschaatswedstrijden werden gehouden ergens in het land. In de beginperiode van zijn schaatscarrière ging Venneman altijd mee naar wedstrijden. Later kocht Janmaat zelf een auto.

Er was zelfs een hele schare fans uit het dorp die met hem meereisde naar de wedstrijden. Daarbij bevond zich ook Ans de Groot, de dochter van aannemer en ijsclubbestuurslid Toon de Groot. Theo zou later trouwen met

Ans. In de schaatswinter van 1947, die al begon met natuurijs in december en pas half maart was afgelopen, volgde de landelijke doorbraak van schaatser Theo Janmaat.

Op 28 januari 1947 reisde hij samen met zijn grote rivaal Kees van Eykeren uit Badhoevedorp naar Assen voor het Kortebaans Kampioenschap van Nederland. Daar bond hij de strijd aan met de sterke noordelijke concurrenten zoals Barend van der Veen en Berend

Theo Janmaat in de starthouding ijsbaan Venneman

Theo Janmaat aan de start op de ijsbaan in Overmeer achter de Melkfabriek Runderveugd, later matrassenfabriek Riviera.

Hof. Het kortebaanschaatsen was in het noorden van het land enorm populair en er waren bij wedstrijden aantrekkelijke (geld)prijzen te winnen.

Hollanders tegen Friezen

Theo Janmaat eindigde in Assen als tweede en won met zijn prestatie 100 gulden aan prijzengeld. Dat bedrag zou omgerekend naar deze tijd ruim 500 euro waard zijn. Het schaatsen leverde voor Theo in 1947 meer op dan een aantrekkelijke bijverdienste. In deze winter won hij met kortebaanswedstrijden honderden guldens aan prijzengeld, bedragen waar hij als melkrijder lang voor moest werken.

De suprematie van de Hollandse ridders was volgens veel noorderlingen het gevolg van veel betere trainingsomstandigheden voor

Hollandse schaatsers. De journalist van de *Heerenveense Koerier* wist wel beter.

Op 29 januari 1947 schreef hij in zijn krant: *'Zeg nooit – en men is in Friesland nogal geneigd dat te doen – dat de Hollanders veel beter kunnen trainen omdat zij anders eigenlijk niets te doen hebben! Wanneer een Theo Janmaat die het als chauffeur op een melkauto heus niet zo gemakkelijk heeft vanuit Nederhorst den Berg op de Amsterdamse kunstijsbaan gaat trainen (niet de Jaap Edenbaan die haar deuren pas opende in december 1961, maar op een klein kunstijsbaantje bij het Apollo Hotel aan de Stadionweg in Amsterdam) dan zal hij zich wel eens opofferingen moeten getroosten waar hij thans ruimschoots voor is beloond.'*¹⁾

Het is opvallend (gerekend naar onze huidige maatstaven) dat Theo Janmaat niet werd gehuldigd door de IJclub Nederhorst den Berg voor zijn opvallende prestaties in deze winter. De verklaring hiervoor ligt in de waardering voor sportprestaties in Nederland. Pas vanaf de jaren zeventig veranderde hierin veel in het voordeel van de sporters.

Ruim vijfenveertig jaar later, in 1992, werd Theo Janmaat benoemd tot ereid van IJclub Nederhorst den Berg. In het Eerste Friese Schaatsmuseum in Hindeloopen is een vitrine ingericht met attributen uit de lange schaatsloopbaan van Theo Janmaat. Janmaat werd later zelfstandig transportondernemer en overleed in 2010.

In januari 1947 werd op de ijsbaan in Nederhorst den Berg een grote hardrijderij georganiseerd. Een goede sier maakte de IJclub Nederhorst den Berg door (later in die winter) op 1 maart een wedstrijd voor 'arren' te organiseren. Het evenement trok bezoekers vanuit het hele Gooi en de Vechtstreek.

Voor de verlichting van de ijsbaan zorgde Egbert van der Vliet. Hij woonde aan de ijsbaan achter de Overmeerseweg. Hij kreeg aan het einde van de winter van de ijsclub een

vergoeding van tien gulden voor de stroom die vanaf zijn woning werd betrokken. Voor de huur van een kamer in zijn woning kreeg hij eveneens tien gulden betaald.²⁾

Geen Elfstedentochters uit de vijf dorpen

Aan de Elfstedentocht die op 8 februari 1947 werd gehouden deden geen Bergers mee. Datzelfde gold voor schaatsers uit de omliggende dorpen zoals Ankeveen, Kortenhoef, Loosdrecht en 's Graveland. Dat is opvallend omdat deze streek, het huidige Wijdemeren, bekend stond als een gebied waar schaatsen zeer populair was.

Drie uit Hilversum afkomstige schaatsers stonden daarentegen zelfs geklasseerd in de wedstrijduitslag. Daarnaast deden er meerdere Hilversummers mee aan de toertocht.

De winnaar van deze Elfstedentocht was een schaatser uit de Vechtstreek, de destijds 30-jarige timmerman Joop Bosman uit Breukelen.

Hoetmer senior, de vader van Jacob, met zijn fiets aan de Ankeveense kant van de Goog.

De Tocht is vooral bekend door de wrange nasleep. Hij leidde tot veel frustraties, verbittering en zelfs tot (grote) vetes tussen diverse schaatsers.

Door de loodzware omstandigheden waaronder de tocht werd verreden, deden zich

onderweg veel onregelmatigheden voor. Zoals het zogenaamde 'opleggen', het dragen door toeschouwers bij kluunplekken en zelfs het afleggen van een deel van de route per fiets of auto! Uit de reeks aan (onderlinge) beschuldigingen, vaak zonder overtuigend bewijs, trok het bestuur de conclusie dat het eindklassement totaal herzien moest worden. De als vijfde geëindigde tuinder, J.W. van der Hoorn uit Ter Aar, werd in juli 1947(..) tot winnaar uitgeroepen.

Boer uit de Horstermeer ontkent verraad

In het voorjaar van 1947 was de naoorlogse zuivering nog volop gaande. *De Gooi en Eemlander* van 24 april deed uitgebreid verslag over een rechtszaak tegen een veehouder-tuinder uit de Horstermeer. Hij was ruim een jaar geïnterneerd geweest wegens het lidmaatschap van de NSB. Dit beoordeelde justitie meestal als een licht vergrijp. Ter zitting bleek dat onvoldoende duidelijk gemaakt kon worden dat

de verdachte daadwerkelijk lid was geweest van de Nationaal Socialistische Bond (NSB).

Uit het artikel in *De Gooi en Eemlander* blijkt dat er sprake was van een merkwaardig juridisch steekspel. Terwijl de verdediging stelde dat de boer juist goed handelde in de oorlog, onder andere door een verzetsman onderdak te bieden in zijn huis in de polder, bleek uit de verklaring van een andere getuige dat er nogal wat onjuistheden in het getuigenrapport stonden ver-

meld. Sommige verklaringen bleken niet met de feiten in overeenstemming.

Een getuige beschreef het huis van de verdachte waarbij bepaalde beschrijvingen van het huis niet bleken te kloppen met de werkelijke situatie in de woning.

“Een huiszoeking in het kamphuis De Snip in de Horstermeer, waartoe hij inlichtingen zou hebben verstrekt werd zorgvuldig uiteengezocht en de verklaringen van de eigenaar van het kamphuis klopten niet met de werkelijkheid, zoo zelfs dat de verdediger Mr. Bohr zeide, ernstig de mogelijkheid van een aanklacht wegens valsheid in geschrifte in te dienen, te overwegen. Volgens andere getuigen was hier persoonlijke wrijving in het spel en beperkte verdachtes omgang met NSB'ers zich tot een, met wie hij vroeger in relatie stond. Deze, een vrouw liet daar bij bezoek aan de verdachte een Volk en Vaderland achter (partijkrant van de NSB), waarop hij, bleek eveneens ter zitting, niet was geabonneerd. De verdediger was van meening dat de verdachte op een valsche aanklacht een jaar geïnterneerd geweest is, en vroeg derhalve vrij-spraak,” aldus de krant.

De krant gebruikte als kop dat relatief veel Bergers na de oorlog terecht hadden gestaan. Die conclusie komt niet overeen met de onderzochte feiten in het artikel in Werinon. Uit de gegevens van het CABR (Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging in Den Haag) blijkt dat er 60 namen van inwoners uit Nederhorst den Berg staan vermeld in de database van het CABR. Dat zijn namen van Bergers die destijds door de politieke opsporingsdienst (POD) na de bezetting zijn verhoord wegens collaboratie en waar in de meeste gevallen ook een proces tegen is gevoerd. Een uitkomst van dat proces kon ook zijn dat iemand onschuldig werd bevonden.

Het percentage Bergers dat zich tussen 1946 en 1949 voor de rechter moest verantwoorden wegens vermeend landverraad ligt een fractie hoger dan het landelijk gemiddelde, vermeldde het artikel in *De Gooi en Eemlander*⁴⁾. Dat kleine percentage was voor de krant blijkbaar de reden om te melden dat relatief veel Bergers voor de rechter stonden na de oorlog. Dat is een te selectieve interpretatie van de feiten.

Om meer inzicht te krijgen in het collaboratie vraagstuk in Nederhorst den Berg en om harde conclusies te trekken zouden veel meer gegevens bekend moeten zijn. In de kranten na de bevrijding verschenen de namen van verdachten van grote collaboratiezaken met naam en toenaam. Vaak werd ook de woonplaats vermeld.

Tribunaalrechtspraak

De meeste (veelal lichtere strafzaken wegens collaboratie) deed justitie af via tribunaalrechtspraak (in Hilversum zetelde een tribunaalrechtbank). Deze zaken haalden meestal de media niet, of die vermeldde het in summier bewoordingen. Omdat de verdachten dan alleen met hun initialen in de krant kwamen en de woonplaats van de betrokkenen er lang niet altijd bij stond, is er veel meer stu-

DISTRIBUTIEKRING HILVERSUM.

Aanvragen werkkleding

(voor die groepen, die voorheen in aanmerking kwamen)
De Distributiekring Hilversum deelt mede, dat van 4 Juni af t.m. 21 Juni 1947 de gelegenheid is opengesteld voor het aanvragen van werkkleding. Alleen individuele aanvragen kunnen in behandeling worden genomen, dus van personen werkzaam in bedrijven van minder dan 10 werknemers(sters) en tevens van die personen, die een zelfstandig bedrijf uitoefenen. Na afloop van deze termijn zal voorlopig geen gelegenheid meer zijn tot aanvragen van werkkleding. Alle ingeleverde aanvragen, welke nog niet werden afgedaan, zijn hiermede vervallen. De formulieren kunnen als volgt worden afgehaald:

Kantoor Hilversum: aan loket 17.
Kantoor 's Graveland: Voor 's Graveland, Kortenhoef en Ankeveen aan loket Voorlichting.
Kantoor Laren: Loket Voorlichting.
Kantoor Blaricum: Loket Voorlichting.
Kantoor Nederhorst den Berg: Loket Voorlichting.

Hoe deze opmerkelijke zaak in 1947 is afgehandeld stond niet vermeld in de kranten van 1947. Het lijkt erop dat het de enige Bergse collaboratiezaak was die de krant haalde.

De Gooi en Eemlander publiceerde op 25 oktober 2018 een artikel dat inging op de najaar editie van Werinon.³⁾ In dit artikel beschreef ik belangrijke nieuwsfeiten uit het jaar 1946 in Nederhorst den Berg.

die nodig om alle vonnissen te kunnen achterhalen. Daarbij gelden er strenge regels om toegang te krijgen tot het CABR wegens privacy gevoeligheid van de gegevens.

Van herstel naar opleving

In 1947 is er volop schaarste aan goederen en levensmiddelen. In *De Gooi en Eemlander* van 23 mei 1947 verscheen een artikel over de nieuwe regeling voor distributie van rijwielbanden. Alleen personen die na de bevrijding bonnen hadden tot de periode van september 1946, mochten een aanvraag doen voor één of meer toerbuitenbanden. De notabelen van het dorp beschikten als enige over een auto. De meeste Bergers deden het dagelijks transport met hun fiets. Overigens waren vrijwel alle producten nog op de bon. Voor bijna alle Bergers was het elke dag hard werken om de dagelijkse warme maaltijd op tafel te kunnen zetten.

De overheid hield streng toezicht op het economisch leven. Bedrijven die zich niet aan de afspraken hielden werden stevig op de vingers getikt. Dat bleek uit de boete die wasserij G.T.S. uit Nederhorst den Berg kreeg voor het te hoog berekenen van de wasprijzen aan particulieren.⁵⁾ De Bergse firma kreeg een forse boete uitgedeeld. Het bedrijf moest maar liefst vierduizend gulden op tafel leggen.

Naast het economische leed waren er tegelijkertijd voorzichtige tekenen van economische opleving. Dat blijkt uit het Algemeen Handelsblad waar op 7 mei 1947 een advertentie verschijnt van J. Hoetmer.

‘Te huur ongemeubileerd weekendhuisje voor 1 jaar of langer, gelegen aan de Ankeveense Plassen. Geïnteresseerden kunnen schrijven aan B. Hoetmer, sigarenhandel te Nederhorst den Berg.’

Bram Schriek

In 1947 belandde bij Bram Schriek (1927) uit Overmeer, net als bij enkele tientallen andere

jonge Bergse mannen, geboren in de periode tussen 1925–1927, een brief op de deurmat om zich te melden voor dienstneming in het Nederlandse Leger. Meer dan honderdduizend jonge Nederlandse mannen kregen een oproep om de orde en de rust in Nederlands-Indië te herstellen. Nadat op 15 augustus 1945 Indonesische nationalisten de onafhankelijkheid hadden uitgeroepen, wilde de Nederlandse regering haar positie in de kolonie herstellen.

Schriek meldde zich in mei 1947 voor ‘zijn opkomst en eerste oefening’ in de Knoop Kazerne in Utrecht. Daar volgde hij een (militaire) opleiding voor chauffeur en automonteur. Aan het eind van 1947 vertrok Schriek naar de Oost⁶⁾. Pas in maart 1950 zou hij weer veilig terugkeren in zijn geboortedorp, Nederhorst den Berg.

WONINGRUIL Aangeboden, Krammerstraat, benedenhuis, 4 kamers, hall, badkamer, kelderkas, aangelegde tuin met schuur, telefoon. Huur f 51.— Gezraagd vrij bovenhuis of flat 4 of 5 kamers met flinke zolder. Bij voorkeur in modern Zuid. Huur plm. f 75. Br. ond. no. 488 aan Adv. Bur. Palm, Keizersgracht 305/9, A'dam.	ZIT-SLAAPKAMER aangeb. m. of z. pension v. heer, b.b.h.h. Koningineweg, Amsterdam, Br. 33246 Adm. Handelsblad. Te huur, ongem. weekendhuisje, gelegen aan de Ankeveense Plassen voor 1 jaar of langer, Br. J. Hoetmer, Sigarenhandl. Nederhorst den Berg.
De firma G. L. SIRKS & CO., MONOD & CO., Makelaars te Soerabaya.	
BELAST ZICH GAARNE MET UW OPDRACHTEN IN OOST-JAVA	
Brieven met gegevens te richten aan A. de Jong, Tjimanoeckstraat 14, Soerabaya, of ond. no. 32754; Handelsblad, A'dam.	

Drama in de Vecht

Onvoorstelbaar leed moeten de ouders hebben gehad van de 19-jarige J.K. uit Weesp. De jongeman was werkzaam op een wasserij in Nederhorst den Berg. Op vrijdagmiddag 30 mei was hij, waarschijnlijk tijdens de middagpauze, gaan zwemmen in de Vecht. Het liep dramatisch af.

“(J.K.) begaf zich uit een roeiboort te water, doch hield zich daarbij, daar hij niet kon zwemmen, vast aan een touw. Op een zeker moment brak dat touw en zonk K in de diepte zonder meer boven te komen. Later op de dag is het lijk gevonden en naar het lijkenhuisje bij het S.T. Bernardusgesticht te Weesp gebracht”, meldde De Gooi en Eemlander op zaterdag 31 mei 1947.

Ds. Groenenberg verlaat het dorp

In juni nam Ds. Groenenberg afscheid van de Gereformeerde Kerk aan de Dammerweg. In een bomvolle kerk hield hij zijn laatste preek. Als tekst had hij gekozen voor Lucas 13:6-9. Ds. Groenenberg (1903-1979), werd geboren in Den Haag en was na zijn studie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam beroepen in Nederhorst den Berg. Hij was ruim achttien jaar werkzaam geweest voor de Bergse gereformeerde gemeenschap. Hij vertrok naar het Drentse Nieuweroord, nabij Hogeveen. Daar zou hij tot 1961 als predikant werkzaam blijven.

C. Lam

Het maatschappelijk leven moest in de jaren na de bevrijding opnieuw ingericht worden. Dat betekende dat (vaak) nieuwe bestuurders zitting namen in diverse instanties of in (rechterlijke) organen. Dat gold bijvoorbeeld voor C. Lam, veehouder uit Nederhorst den Berg. Hij werd aangesteld als lid van de pachtkamer van het kantongerecht in Hilversum, vermeldde *De Gooi en Eemlander* op 30 juli.

Zandschepen in botsing

In dezelfde periode verzetten de mannen van de Ballast enorm veel werk bij de zandwinning in de Spiegelpolder. Voor het bouwrijp maken van de grond voor de Amsterdamse

westelijke tuinsteden (Osdorp, Geuzenveld, Bos en Lommer) was veel zand nodig. Grote duwbakken vol met zand verlieten dagelijks de polder via de Ballastsluis op weg naar hun eindbestemming ergens bij Amsterdam. Op 23 juli 1947 ging het daarbij flink mis. Kapitein Frans Schreuders van de stoomsleepboot Onrust vertelde later voor de tuchtraad wat er volgens hem gebeurde: *“Op 23 juli vertrok ik om circa 12 uur met zandbakken op sleep van de Spiegelpolder met als bestemming Amsterdam”*. Schreuders vertelde vervolgens uitgebreid over de aanvaring die hij opliep op het Merwedekanaal (nu Amsterdam Rijnkanaal, ter hoogte van Driemond) waarbij een van zijn duwbakken vol met zand een tegemoetkomend schip raakte, waardoor zijn duwbak naar de bodem van het kanaal verdween.

31 december 1947

De teneur van het hoofdredactioneel commentaar in *De Gooi en Eemlander* was niet bepaald positief op oudejaarsdag (woensdag) 31 december 1947: *“Het zijn geen opwekkende gedachten op oudejaarsavond 1947, maar de toestand is nu eenmaal weinig opwekkend en het zou niet alleen onzinnig, doch ook dom zijn om de kop in het zand te steken om niets te willen zien. Beter kan men zich geestelijk wapenen om de slagen af te weren; beter kan men ieder op zijn plaats, medewerken aan de opbouw van een gelukkiger toekomst...”*

Voor veel Bergse lezers van toen zullen deze woorden in de krant uit het hart gegrepen zijn. ■

Voetnoten

- 1) *Heerenveense Koerier* 27-01-1947
- 2) *Om het vriespunt 1902-2002, 100 jaar ijsclub Nederhorst den Berg*, blz. 36. Baar, J.
- 3) *Werinon, najaar 2018, nummer 96*, Nederhorst den Berg in het eerste jaar na de bevrijding. Hilberts, M
- 4) *Gooi en Eemlander*, 25-10-2018
- 5) *Gooi en Eemlander* 23-05-1947
- 6) *Werinon* 91 (2016) De oudste nog levende Indiëganger uit het dorp. Baar, G.

Rondje Horstermeer

Gerard Baar

Kleinigheidje zult u denken, maar te voet is het over ongebaande wegen mooi rond de dertien kilometer! De vastgestelde datum, 25 september, was een gok die enorm goed uitpakte. Om 10 uur 's morgens stonden 23 door de zon beschenen wandelaars achter Horstwarde te trappelen om het steeplechase-achtige avontuur aan te gaan.

De tocht voerde eerst over het terrein van manege 'Laanhoeve'. Vervolgens langs manege 'de Bergen' over het op de Gedempte Tocht aangelegde fietspad naar het gemaal van de Horstermeer. Even verder staat nog altijd de Prutmolen. De dochter van Marieke Verheul, die in het nieuw gebouwde huis achter de molen woont, is samen met haar man eigenaar van dit gemeentelijke monument. Zij vertelde in het kort de geschiedenis van dit watermolentje zonder wieken. Er heeft vroeger een dertien personen tellend gezin in gewoond. Het overblijfsel van het molentje is zo vervallen, dat er met geen mogelijkheid meer in te wonen valt, om over restaureren maar niet te spreken.

Over de net door boer Ab Voorn gemaaide Prutpolderdijk bereikten we de hogere Horstermeerdijk, vlakbij de plek waar de in 1942 afgebrande Tweede Kortenhoefse molen stond. Die brand ontstond door onoplettendheid van onderduikers die natuurlijk snel op de vlucht sloegen toen het vuur met geen mogelijkheid te blussen bleek.

We hadden geluk dat boer Voorn het gras van de lage Prutpolderdijk lang genoeg vond om

het te maaien. Want anders hadden we een grote omweg over de Dooieweg langs het Hilversumskanaal moeten maken. Die doodlopende weg heet zo in de volksmond, de naam staat echter nergens als zodanig geregistreerd.

Bij de paar hindernissen die de Horstermeerdijk de lopers bood, hielpen bereidwillige handen de wat strammere deelnemers aan de andere kant. Het tempo van de wandelaars kende ver uiteenlopende snelheden. Zodoende vormden zich kleine groepjes die zich steeds verder van elkaar verwijderden. Toch hoorde ik bij de koffietussenstop dat iedereen op zijn eigen manier van het weidse Horstermeerlandschap had genoten.

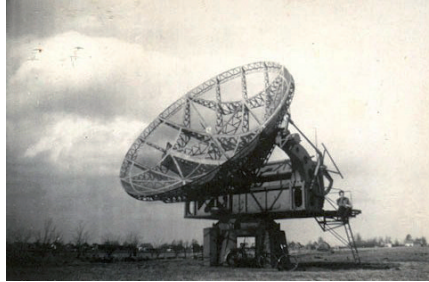
De Kortenhoefsepolder bleek langs de dijk bijna helemaal dichtgegroeid te zijn, zodat alleen het puntje van de torenspits van het oude kerkje er boven uit kwam. In de sloten van de nieuwe natuur van Natuurmonumenten achter het NERA-gebouw, zag ik, na er op gewezen te zijn, helder kwelwater heel langzaam naar het midden van de schotelvormige polder stromen. Daar is het peil meer dan drie meter onder NAP.

Al pratend en kijkend naderden we de hoek waar achter de dijk van de Horstermeer de Korremof ligt. Vlakbij de dijk stond jarenlang, aan het eind van de Sniplaan, een vakantiecentrum voor de socialistische jeugd. Het was in 1947 onder de naam Kamphuis de Snip' opgezet door kampvader Chris de Meijer. Het was een idealistische man, die zelf ook genoot van de enthousiaste jongeren die op zijn Kamphuis afkwamen. Het was een eldorado, vooral voor de jeugd uit de grote stad. Die trokken weleens met een hele groep door het dorp, als ze in Weesp uit de trein waren gestapt. De gedachte aan een frisse duik in het heldere water van de Kortenhoefse polder gaf ze waarschijnlijk vleugels.

Na vanaf de dijk schuin de Middenweg overgestoken te zijn, eindigde het eerste gedeelte

Via een plank over de sloot ging de tocht over de dijk verder langs de Rioolwaterzuiveringsinstallatie 'Horstermeer' in de richting van de Oude Machine. Het zuiveringschap Amstel en

Gooiland heeft naast die grote installatie een doorschijnend kunstwerk neergezet onderaan de dijk. Die glasobjecten weerspiegelen heel fraai het groene gras van de dijk. Dat stuk tot de Machineweg viel goed tegen. Het dijklichaam was net opgehoogd zodat

Deze telescoop stond in de hoek van de Horstermeer. In het klein staat hij nog in Madurodam.

onze voeten er tamelijk ver in wegzakten. De stilte en het gevoel van ruimte vergoedden die niet ingecalculeerde ontbering.

Na het op een na laatste hek tekende de bebouwing van de in het begin gepasseerde maneges en het sportcomplex zich in de verte af. Het duurde echter nog een hele tijd voor we de Meerlaan weer bereikten.

Bij het bovengenoemde vertrekpunt namen we afscheid van elkaar. Iedereen had op zijn of haar manier genoten van de ondervonden stilte tijdens de wandeling, die zich voor het grootste gedeelte uitstrekte binnen een gebied waar de meeste van de deelnemers nog nooit waren geweest.

Wie meer wil weten over de enige droogmakerij van Nederland die zichzelf aan het ontzouten is, kan in verschillende Werinons het een en ander vinden.

Het boekje 'DE HORSTERMEER 100 JAAR DROOG 1882-1982' is alleen nog antiquarisch te verkrijgen. U mag van geluk spreken als u het op Marktplaats tegenkomt.

Gelukkig heeft de Historische Kring er nog een paar in haar bezit, zolang de voorraad strekt. ■

De deelnemers staan bij de Prutmolen welgemoed te wachten op het verdere verloop van de tocht over de Horstermeerdijken.

van de wandeling bij de Nieuwe Harmonie van Jan Zwagerman. Die familie schonk koffie en thee, de Kring had op gebak en krentenbollen getrakteerd. Welgemoed begon iedereen na gepraat en gerust te hebben aan het laatste gedeelte van deze echte rondwandeling.

Ode aan ons dorp

Nell Janssen

Ode aan ons dorp

Dorp dat ons al zo lang gastvrijheid biedt,
dat ons laat wonen tussen plas en weiden,
waar je rondom de vlakke polders ziet,
de sloten die het drassig land doorsnijden

en langs de Vecht de oude boerderijen,
de Spiegelplas, een molen in 't verschiep,
ons dorp, zo mooi in alle jaargetijden,
voor wie er oog voor heeft, ervan geniet.

Dan zijn er nog de mensen die hier wonen,
betrokken bij het dorp en bij elkaar,
zoals ze dikwijls door een klein gebaar
in lief en leed hun medeleven tonen.

Dorp van mijn hart. je hebt zoveel te geven,
dorp van mijn hart, 't is goed om hier te leven.

Nell Janssen

Brief aan de redactie

Robert Jonker

'Beste redactie'

'De foto was mij bekend, mede omdat het de eerste keer was dat ik in een tijdschrift stond, als 12-jarige op een bromfiets. Leuk dat deze is afgebeeld op de omslag van Werinon 93. Jammer echter dat het verklarende bijschrift deels kant nog wal raakt. Als de redactie bij ons gecheckt had, hadden wij iets kunnen vertellen over de achtergrond van deze foto.

De foto heeft niets met Puchers (sic) te maken, ze geeft een overzicht van de in Nederland geproduceerde bromfietsen rond 1960. Voor de goede orde: Puch was van Oostenrijkse makelij. De afgebeelde bromfietsen zijn duidelijk "buikschuivers", een type bromfiets dat verafschuwd werd door een echte Puchrijder.

Voor de details van de afgebeelde bromfietsen verwijs ik u graag naar onderstaand stukje van Cor Veerhuis. Cor heeft jarenlang bij mijn vader in de fabriek gewerkt waar HMW bromfietsen werden gemaakt. Later heeft hij vanuit de werkplaats van het voormalige "Bromfietspaleis" - aan de nu chique Hobbe- mastraat in Amsterdam - nog jarenlang originele HMW-onderdelen verkocht.'

Antwoord redactie

Bij deze excuses van iemand die één keer in zijn leven op een brommer heeft gereden. Het moet wel enorm veel indruk op mij gemaakt hebben, want ik ben de merknaam nooit meer vergeten: Sarolea! Verder weet ik nog dat het merk waaronder uw vader bromfietsen fabriceerde een afkorting is van Hulp Motoren Weesp.

Het ontbreekt mij bij een inval weleens aan tijd om achter het een en ander te komen. Ik laat hier onder dan ook graag de complete uitleg over de foto volgen. Cor Veerhuis kwam deze tegen in een oud bromfietsblad.

In Jan Jonkers tuin

De foto is gemaakt in het voorjaar van 1960. Er was toen nog geen tweewieler RAI zodat een deel van het bromfietsaanbod op deze wijze werd getoond. De locatie is kasteel Nederhorst in Nederhorst den Berg, de woonplaats van Jan Jonker.

- *Op de eerste rij zit links een zoon van Jan Jonker op een Contessa (is HMW/Saroléa); daarnaast een Guilletta van waarschijnlijk Typhoon, maar zonder stroomlijncapje, een Superia met Victoria motor en een zwarte Saroléa.*
- *Op de tweede een DKW Hummel en een rode HMW Blitz.*
- *Op de derde rij v.l.n.r.: RAP Rocky, Beta tweetakt, Magneet Chettah, HMW.*
- *Op de volgende rij: het colbert zit op een Berini M31 sport, een mijnheer op Saroléa, mevrouw heeft een HMW.*
- *De hele ploeg erachter v.l.n.r.: HMW Blitz, HMW sport, dame met HMW sport, meneer met onzichtbare brommer, de dame ervoor met opgeheven arm op HMW of Saroléa, dame op (waarschijnlijk) Superia met Sachsmotor, dame met rode trui erachter op een Berini M21. Daarvoor staat nog een rode HMW Admiraal. De jongen op de Solex rechtsachteraan is de jongste zoon van Jan Jonker. Naast hem een dame met Saroléa, net als de dame geheel rechts.*

De man met de fiets (sic Jan Slump) was de oorspronkelijke beheerder van het kasteel. Het is geen compleet overzicht van de vaderlandse industrie, want we missen nogal wat brommers zoals bijv. Batavus, Sparta, Cyrus, Avaros, Gazelle, Fongers, Germaan en Union. Maar het geeft niettemin een aardig representatief beeld voor het aanbod op de grens van de jaren '50 en '60.

Cor Veerhuis

Nawoord redactie

Terwijl ik tikte duizelde het bij mij net zo als toen ik op mijn Saroléa de bomen op de Spiegelweg aan mij voorbij zag flitsen! Ik hoop dat de echte brom- en motorfanaten genieten van de namen die in het bovenstaande stukje langzaam voorbij komen. Misschien roept het goede herinneringen bij hen op. ■

Els N.G. van Damme in het kort

Gerard Baar

Mevrouw Els Joosse-van Damme heeft al haar artikelen onder haar meisjesnaam geschreven. Ze is afgestudeerd biologe en heeft als zodanig haar hele leven in dat vakgebied studenten aan de Vrije Universiteit onderwezen.

Na haar pensionering heeft ze geschiedenis als hobby opgepakt. Dat begon eigenlijk met haar onderzoek naar de geschiedenis van het monumentale huis, Hinderdam 15, dat ze met haar man in 1962 betrok. In de daarop volgende jaren hebben ze zich met hun hele ziel en zaligheid op de restauratie van het karakteristieke huis, een landelijke bakkerij/boerderij uit de 17^e eeuw, geworpen.

Mevrouw Joosse zit hier tevreden aan de achterkant van het huis van de zon te genieten. Ze straalt rust en tevredenheid uit omdat ze na rijp beraad besloten heeft zich van de druk van het willen publiceren te bevrijden. Met heel veel plezier heeft ze jarenlang van alles in archieven nagepluisd, maar eens houdt het op.

Zij kan bogen op een keur aan artikelen, niet alleen in bijna ieder nummer van de Werinon, maar ook in het tijdschrift voor regionale geschiedenis Tussen Vecht en Eem en in het jaarboekje Niftarlake.

Naast verdwenen buitenplaatsen en bestaande monumenten, waaronder natuurlijk het kasteel en de Willibrordkerk, zette zij ook de eeuwenoude geschiedenis van de buurtschap Hinderdam op schrift. U kunt dat allemaal terug vinden op de website van de HKN waar alle

Werinons gedigitaliseerd zijn terug te lezen. Als u behoort tot degenen die de boekjes bewaard hebben, hoeft u alleen maar in de kast te duiken.

Mevrouw Joosse kijkt vanuit haar gemakkelijke stoel langs de bijgebouwtjes van de hoofdwooning uit over haar grote tuin, die mooi aansluit bij de lager gelegen weilanden. Het huis staat op een hoger grondstuk dan de ander huizen van de buurtschap. Achter de zo goed als boomloze Spiegelweg strekt de Spiegelplas zich uit tot aan de horizon. Zij heeft zich van begin af aan in haar element gevoeld op deze unieke historische plek.

Achterzijde woning.

Nu wil het geval dat er in een vroegere jaargang van Tussen Vecht en Eem een artikel van haar hand is verschenen over de buitenplaats Berglust in Nederhorst den Berg. Dit interessante verhaal plaatsen we graag in ons blad, omdat dit buiten op de plek stond waar in 1890 de katholieke kerk is ingewijd.

Op een andere pagina in dit nummer is een door mevrouw Joosse geschreven korte geschiedenis van de Hinderdam te lezen vanwege een excursie die een keer in het verleden heeft plaatsgevonden. ■

Nicolaas Bastert (1854-1939)

Syvert Nicolaas Bastert werd in 1854 op het landgoed Otterspoor te Maarsseveen geboren. Hij woonde en werkte in Amsterdam, Maarssen, Breukelen, Den Haag en Nieuwersluis.

Kees Joustra

Hij was voorbestemd de handel in te gaan en op 16 jarige leeftijd begon hij op het kantoor van de Handelonderneming te Amsterdam, waarvan zijn vader vennoot was. Zijn vader was sinds 1875 tweede kamerlid voor de liberalen en later minister van Waterstaat. Hij zou vijf jaar bij de Handelonderneming blijven. Maar het hart van Nicolaas lag al meteen bij de schilderkunst. Tot 1874 kreeg hij les van P.J. Lutgers. Toen Lutgers overleed ging hij in de leer bij de landschapschilder Martinus Heijl. Op het Amsterdamse atelier van Heijl ontmoette Bastert de jonge Geo Poggenbeek. Het was het begin van een levenslange vriendschap. In 1880 vond Bastert in Amsterdam onderdak bij zijn goede vriend Geo Poggenbeek.

De daarop volgende jaren trokken Bastert en Poggenbeek elk jaar naar een huisje in Breukelen om het Vecht-landschap in olieverf te schilderen. In 1882 verhuisde Bastert naar een atelier in Den Haag. Hij ging jaarlijks met zijn vriend naar Italië en Frankrijk. Dit heeft Bastert steeds heerlijk gevonden. Bastert ontving al snel serieuze belangstelling voor zijn werk. Belangrijke kunstcritici waren lovend over hem. Vanaf 1885 werd er regelmatig werk van hem verkocht, waardoor hij een geregeld inkomen had. Hierdoor kon hij in alle rust zijn eigen stijl ontwikkelen. Een deel van zijn werk werd via de kunsthandel verkocht. Voor de rest verkocht hij zijn werk op tentoonstellingen. In 1885 betrok Bastert een atelier in de Oosterparkstraat in Amsterdam, naast dat van Poggenbeek. Het werd hem toch te eenzaam in Den Haag. Na zijn huwelijk met Eva Versteeg vestigde hij zich op het landgoed Zwaanvecht te Nigtevecht. Ze kregen drie kinderen.

Nicolaas Bastert in 1893.

Nicolaas Bastert was een landschapschilder volgens de tradities van de Haagse School. Hij koos vooral vaak het landschap aan en rondom de rivier de Vecht tot onderwerp. Bastert behoorde bij de gevestigde orde en was lid van verdienste van de Academie voor Beeldende Kunsten in Rotterdam. Daarnaast was hij lid van *Arti et Amicitiae* in Amsterdam. Nicolaas Bastert heeft een van de mooiste tekeningen die er bestaan gemaakt van de Brug in Nederhorst den Berg. Die plaat wil ik u zeker niet onthouden.

Tekening uit circa 1900.

Het is een zwart-wit-tekening van 36x16 cm. Er zijn meerdere prints van deze tekening gemaakt en ze zijn af en toe nog te koop op de Amerikaanse E-bay. Hij overleed in 1939, 85 jaar oud in Loenen aan de Vecht. ■

Geschiedenis Hinderdam

Els N.G. van Damme

In de middeleeuwen leed dit gebied frequent onder noordwesterstormen. Die stormen stuwden het water van de Zuiderzee op tot in de stad Utrecht, want het werd niet tegengehouden door de Afsluitdijk en de Muider zeesluizen.

Ze konden bij die stad zelfs zoutwatervis vangen! Als gevolg daarvan vonden in onze regio uitgebreide overstromingen plaats, zodat bewoning niet mogelijk was. Het Naardermeer is van deze overstromingen nog een overblijfsel. De aanleg van rivierdijken begon al vroeg.

Ongeveer in het jaar 1130 gaf de bisschop van Utrecht opdracht bij Breukelen een dam in de Vecht te bouwen, de Otterspoordam. Deze moest de stad Utrecht en de dijken beschermen. De drukke handelsscheepvaart (Keulse vaart) ondervond daar veel hinder van. Het begrip 'Hinderdam' ontstond toen al.

Achterzijde Hinderdam nummer 15 en 17.

In 1326 kwam in de oorspronkelijke loop van de rivier, achter het huidige Forteiland om, een nieuwe dam te liggen. Voor huisnummer 15 (de bakkerij/boerderij) kunt u dat bekijken. Hij kreeg bijna gelijk de naam Hinderdam, want zeilschepen konden de wind vaak onvoldoende weerstaan, zodat de dam regelmatig werd stukgevaren. Een groot voordeel van deze dam was de mogelijkheid om vanuit Nederhorst den Berg de Vecht over te steken naar Weesp en vice versa. Andere uitvalswegen waren er nog niet!

Een eeuw later kwam er op dezelfde plek in de nu dode arm van de Vecht een sluis te liggen. Omstreeks 1550 werd een nieuwe, verkorte vaarweg gegraven door het toen nog voor huisnummer 15 gelegen land, de moerassige 'Lage Weide', waardoor het eiland Hinderrust ontstond. In deze afsnijding kwam een nieuwe sluis te liggen, waarover men ook naar Weesp kon. In 1618 werd dit tevens een brug, zodat er ook karren en wagens naar de overkant konden. Voor de vele mannen die in het moeras, waar voordien geen bewoning mogelijk was, deze werkzaamheden uit moesten voeren kwamen de eerste bouwactiviteiten op gang. Op de plek van nummer 15 verscheen een 'bakkerij' (ca. 1575), waar iedereen zich met van alles kon voeden. Achter de bakkerij kwam zelfs een herberg met de naam 'Het vergulde vliegende Hert'. Dit werd later een buitenplaatsje: 'Damvecht', dat is allemaal weg.

Het fort stamt uit 1673. Het lag op de grens tussen Holland en Utrecht en is onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam. Vandaag de dag leven in het fort o.a. de baardvleermuis, water-vleermuis en de gewone grootoorvleermuis. Het is ook een broedplaats voor de ijsvogel.

Het land werd na het graven van sloten en de ontwatering door een molen droger en bruikbaar. De boerderijen Lindenhoeve en Vechtzicht ontstonden resp. in ongeveer 1650 en 1712. Zo kwam de buurtschap tot stand. De bakkerij werd in 1672 gedeeltelijk vernield, maar weer opgebouwd tot het huidige pand (Rijksmonument) waar eeuwenlang brood, melk, kaas, vlees en ook spiritueliën verkrijgbaar waren. ■

Vervlogen tijden rond het Weesper 'Fort aan de Ossenmarkt' en een paar van haar zusterforten

Op 14 april van het jaar 2010 lag al het vliegverkeer in West-Europa stil vanwege een grote vulkaanuitbarsting op IJsland. Op de zaterdagmorgen vlak na die ramp, gaven de historici Pim Griffioen en Ron Zeller een rondleiding aan leden van de HKN in, op en rond het Fort aan de Ossenmarkt.

Gerard Baar

De uitbarsting van de Eyjafjallajökull-vulkaan op IJsland.

Zij hadden in dit prachtig gerestaureerde verdedigingswerk hun domicilie, met als hoofddoel het promoten van de Stelling van Amsterdam. In 1892 voegde defensie de Vesting Weesp toe aan de Stelling van Amsterdam, maar het stadje bleef tevens onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Met wat fantasie waande je je tijdens de wandeling over het bastion van de Bakkerschans een beetje terug in die 19^e eeuw, omdat er geen enkel vliegtuig door de lucht vloog. De toenmalige legertop wist natuurlijk niet wat de toekomst zou brengen. Ze ging stug door met het in haar ogen afdoende plan om Amsterdam te beschermen, maar wel met zo min mogelijk water aan de rand. Er diende zich rond 1880 een enorme tegenslag aan vanwege de uitvinding van de brisantbom. Die bom degradeerde de tot dan toe toegepaste bakstenen bij de bouw van de forten tot minder dan bordpapier.

De constructeurs gingen noodgedwongen over tot de aanleg van met aarde bedekte betonnen kazematten. Het minder gebruik

maken van water om de vijand tegen te houden kwam mede door de hoge grondprijzen rond onze hoofdstad. Een pluspunt was dat bij langdurig beleg van de Stelling de droog gebleven grond gewoon voor de voedselvoorziening gebruikt kon worden. De teruggetrokken legeronderdelen zouden het dan, samen met de burgers, vol kunnen houden tot ze door een bondgenoot ontzet zouden worden. Een goed doordacht plan dat echter met de kennis van nu gedoemd was te mislukken.

In het in 1861 gebouwde Weesper 'Fort aan de Ossenmarkt' hadden de rondleiders de tentoonstelling over de Stelling speciaal voor ons in de centrale hal neergezet. Daar was te lezen dat het verdedigingswerk een omtrek heeft van 135 km en bestaat uit 42 forten, die in een kring op een afstand van tien tot vijftien kilometer van Amsterdam liggen.

De Stelling van Amsterdam is in 1997 tot UNESCO Werelderfgoed gebombardeerd vanwege het feit dat het de laatst gebouwde vesting van Europa is.

De vesting Weesp bleef dus ook onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, net als de in 1913 aan de Stelling toegevoegde forten Uitermeer en Hinderdam. Het fort Nigtevecht was pas in 1903 voltooid. Het moest zowel het Merwedekanaal als de Vecht verdedigen. Fort Kijkuit maakt alleen deel uit van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Het Fort aan de Ossenmarkt in Weesp is een ronde verdedigbare toren met een hoogte van negen en een middellijn van 34 meter. Op het hoogste punt stond een geschutbatterij,

De huisjes aan de Utrechtseweg die bij oorlogsgevaar afgebroken moesten worden omdat ze in het schootsveld stonden.

die een flink deel van het omliggende gebied kon bestrijken. In tijd van nood sloot een ophaalbrug het fort hermetisch van de buitenwereld af. In 1879 werd de oorspronkelijke gracht rond het torenfort gedempt om steunmuren en een dekkingswal aan te brengen ter bescherming tegen nieuw, krachtiger geschut. In 1983 is het fort gerestaureerd, waarbij tevens de wal weer verwijderd is om plaats te maken voor de oorspronkelijke gracht.

Het is bijna niet voor te stellen dat er tijdens de mobilisatie van 1914-1918, 230 man in geleefd heeft. Slaapplaatsen, keuken, bakkerij, gemeenschappelijke ruimte, privaat, alles was inpandig aanwezig. Een pretje zal het niet geweest zijn. Sommige soldaten zaten er wel twee jaar! Pleister op de wonde was dat het

met andere gedachten dan wij op de ‘Groene Punt’ van Weesp gestaan hebben wanneer ze de wacht hadden. Het voormalige genie-terrein, beschermd door het zeventiende-eeuwse bastion Bakkerschans aan de Vecht-zijde, is een oase van rust binnen de voormalige vestingstad. Vanaf dit punt kon Smal Weesp in de gaten gehouden worden alsmede de spoorbrug over de Vecht, die in het traject van de Oosterspoorlijn naar Hilversum ligt. Het geschut beheerste de situatie van het noorden tot het zuidoosten. Dientengevolge mochten in dat schootsveld alleen houten huizen gebouwd worden, die bij oorlogsdreiging snel af te breken waren. Aan het begin van de Lange Muiderweg is er nog een te zien, terwijl langs de Utrechtseweg (die wij de Klomp noemen) er nog legio staan, allemaal in zeer goede staat. De uit 1853 daterende Kringenwet heeft tot 1963 bepaald wat er binnen de kringen rond een verdedigingswerk wel of niet gedaan mocht worden. Die wet is er debet aan dat het rond vestingen en vestingstadjes vaak winderig is. Het landschap moest open blijven. Dat is een zegen gebleken, ook in recreatief opzicht. In alle rust kan er rond heel Amsterdam genoten worden van de ruimte die dankzij de aanleg van de Stelling beschikbaar is gebleven.

Fort Hinderdam is aan de natuur prijsgegeven. Het is volledig dichtgegroeid. De vogels en beestjes die er bezit van hebben genomen zijn volkomen gewend geraakt aan het geluid van vliegtuigen. Wanneer de wind uit het zuidwesten komt ligt het fort in de grote bocht die vliegtuigen moeten maken om op de Buitenveldertbaan van Schiphol tegen de wind in te kunnen landen. ■

De Hinderdam met het eiland Hinderrust.

ondanks alles een stuk beter voor elkaar was dan tijdens de mobilisatie van 1870, die het gevolg was van het uitbreken van de Frans-Duitse oorlog. Door schade en schande leerde de legerstaf toen dat ze zuiniger op hun eventueel in te zetten soldaten moesten zijn. Reumatiek en longontsteking vloerde in dat jaar een flink deel van de manschappen. Natuurlijk kwamen ze wel buiten, maar ze zullen

Een geslaagde viering van het dertigjarig bestaan van de Historische Kring Nederhorst

Gerard Baar

Achter de schermen was er hard aan gewerkt om de gelukkig niet aflatende stroom bezoekers te laten zien wat er zoal door heel veel medewerkers in de loop der jaren tot stand was gebracht. Niet gering, dat mag ik uit aller naam wel zeggen.

Karien Veerman en Corrie Schoordijk hadden dat op overzichtelijke wijze met teksten en foto's samengevat op de bekende blauwe tentoonstellingsborden. Het technische gedeelte was, na een lange voorbereiding, in alle vroegte opgestart door Herman Schilder en Franck van Zijl. Onafgebroken waren er foto's en films in beeld, zodat er ongemerkt allerlei gesprekken ontstonden tussen de mensen onderling. De meesten zagen zichzelf nog wel even terug in een jongere uitvoering, zodat de verhalen vanzelf los kwamen. De commissie 'Vroeger en Nu' wandeling kon wat langer uitslapen, want het door Theo Cozijn vormgegeven eerste bordje lag al klaar in de Spot. Het moest alleen nog op de paal, die op de dag voor de viering van het jubileum met behulp van gemeentewerkers was geplaatst, aangebracht worden.

Het heeft heel wat voeten in de aarde gehad om voor de gewenste drie en dertig bordjes geschikt geachte foto's te vinden. Het is gelukt, zodat u gewapend met uw mobieltje (in verband met de QR-code) in de loop van 2019 de wandeling in zijn geheel kunt maken. Bovendien kunt u met de app tevens een gesproken tekst volgen.

Wethouder Rosalie van Rijn zou om klokslag 13.00 uur het eerste bord plechtig komen onthullen. Ze was zo mooi op tijd dat zonder

Wethouder Rosalie van Rijn test de QR-code.

dat het was gepland het carillon, dat in de muziektent hangt, tijdens de onthulling een vrolijk deuntje over de hoofden van de toeschouwers strooide. Welgemoed keerden de meeste mensen weer terug naar het feestlokaal in de Spot. De hele middag liepen de bezoekers in en uit. De sfeer was geanimeerd.

Bovendien hadden er aardig wat bestuursleden van de Historische Kringen uit de omgeving gehoor gegeven aan de speciale uitnodiging.

Winnaar van de fotowedstrijd was na rijp beraad van de jury, Richard Kroon. Wethouder Rosalie van Rijn was speciaal even teruggelopen om de prijs aan hem en de andere twee winnaars, Leen Houtop en Anne Fortuin, uit te reiken. Op de site kunt u ze bekijken. Onder het genot van een drankje nam de animositeit toe, zodat voordat iedereen het wist, de jubileumviering geschiedenis was. ■

Wethouder Rosalie van Rijn was speciaal even teruggelopen om de prijs aan hem en de andere twee winnaars, Leen Houtop en Anne Fortuin, uit te reiken. Op de site kunt u ze bekijken. Onder het genot van een drankje nam de animositeit toe, zodat voordat iedereen het wist, de jubileumviering geschiedenis was. ■

Net geen Hinderdammer

Gerard Baar

Zo af en toe ga ik grasduinen in het Gemeentearchief van Nederhorst den Berg in niet gedigitaliseerde stukken. Eigenlijk zo maar om het een en ander te weten te komen over bepaalde periodes. Bij het lezen van raadsstukken kom je dan dingen tegen die je een indruk geven hoe verschillend gemeenteraadsleden over ontwikkelingen binnen de samenleving dachten.

Uit een in 1889 gevoerde discussie blijkt dat welkome veranderingen niet altijd even geruisloos doorgevoerd konden worden. In de raadsagenda zat een voorstel om een Rijkstelefoonkantoor in het dorp te vestigen. Twee raadsleden, de heren Bak en Nieuwendijk, waren faliekant tegen, ze hadden niks op met dat moderne gedoe. De raad nam het voorstel toch aan zodat er met minder moeite contact met de buitenwereld gemaakt kon worden. Wel heeft iedereen heel lang mee kunnen luisteren, want pas in 1914 kwam er een 'spreekcel' in het postkantoor.

boren. Jan trouwde daar met de uit Amsterdam afkomstige Marie Kramer en verhuisde in 1880 naar de Brugstraat in Nederhorst den Berg. Bij de geboorte van mijn opa Barend, in 1881, gaf hij metselaar als zijn beroep op.

De bewuste brief is in 1885 uit Haarlem aan de burgemeester van Nederhorst den Berg gestuurd. De Commissaris van de Koning van Noord-Holland heeft hem zelf ondertekend. Achter de in sierlijke letters geschreven naam J. Baar staat 'grote vischakte'. Die bleek echter nooit afgehaald te zijn. Er ging bij mij een lichtje branden, want Johannes Cornelis Baar woonde sinds 1882 op Hinderdam 159b. Dat adres stond in de geboorteaangifte van zijn in dat jaar geboren tweede zoon, Albertus Baar.

Fort Hinderdam vanuit de lucht.

Tussen ingekomen stukken zitten in het Bergs archief heel weinig brieven. Toevallig kwam ik er een tegen, waaruit viel op te maken wat mijn overgrootvader Jan Baar misschien graag in zijn verdere leven had willen doen. Het tot nog toe enige wat ik van hem wist was dat hij in 1851 in Vreeland was ge-

Het kan zijn dat hij broodvisser heeft willen worden. Misschien had hij de smaak van het vrije leven op het water te pakken gekregen in zijn jonge jaren. Of was hij soms veel met zijn oom Frans uit Vreeland mee geweest op diens strooptochten bij nacht en ontij in de Wijde Blik, langs het Horstermeer en in de Kortenhoefse-polder. Uit officiële stukken

bleek dat die oom zich meermaals heeft moeten verantwoorden voor het kantongerecht in Naarden.

Ik zal het nooit te weten komen, want die Grote Visakte is gewoon niet afgehaald omdat Jan C. Baar al twee jaar dood was. Hij stierf in

1883 op 22 juli in de leeftijd van 33 jaar. Zijn vrouw hertrouwde in 1890 met de molenaar van de Stichts-Ankeveense molen, Dirk Besemer. Haar twee zoontjes van 8 en 9 jaar kregen ineens een paar veel oudere stiefbroers- en zussen.

Om een voorbeeld te geven, dochter Wilhelmina Besemer, geboren in 1864, trad in 1892 in het klooster. Zij deed dat bij de zusters Ursulinen, die in dat jaar Nederhorst den Berg verlieten en teruggingen naar hun eigen klooster in Grubbenvorst. De zusters van de Voorzienigheid namen het katholieke onderwijs over. Van Wilhelmina, zuster Marie-Lidwina, weet ik verder niets. Des te meer van zuster Consalata die op de Hinderdam is geboren. Dat heb ik aan Nelly Hagen te danken.

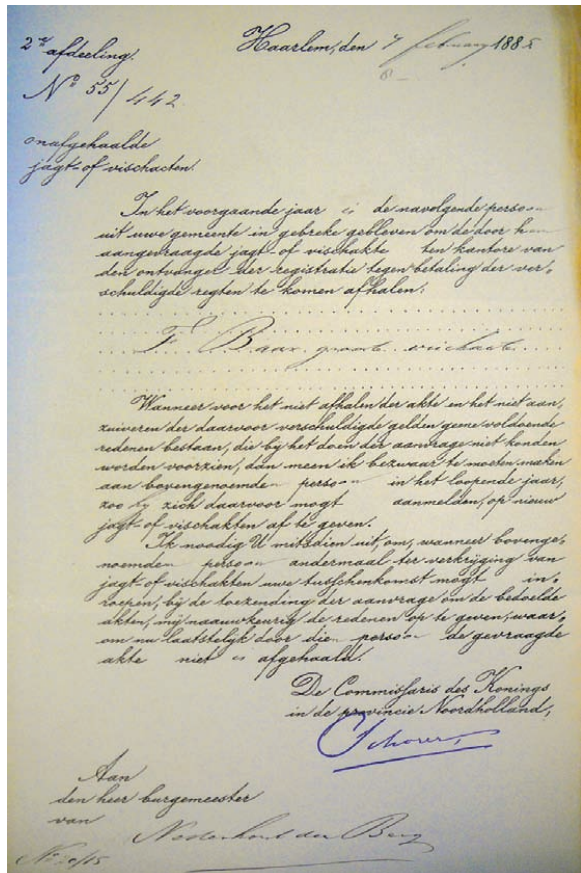
Het leven is niet te voorspellen. De op de weg naar de Hinderdam geboren Albertus Baar vertrok, net getrouwd, in 1906 vanuit Soest naar Essen. In Duitsland was de vraag naar arbeiders groot, zodat er goed geld te verdienen viel. Albert keerde, met zijn inmiddels drie kinderen tellende gezin, in 1909 weer terug naar Nederland. Hij vond werk in Zuid-Limburg en vestigde zich in Treebeek, gem. Heerlen.

Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog besloot de Nederlandse regering de onder Zuid-Limburg aanwezige steenkoollagen te gaan exploiteren. Het geboden loon, dat hoger dan elders lag, trok van alle kanten mensen.

Albert werkte mee aan de bouw van de mijnschacht van de Staatsmijn Emma in Hoensbroek. Hij kwam daar door een noodlottig ongeval om het leven. Op 15 mei 1917 stortte hij in die schacht naar beneden. Hij

was een van de eerste slachtoffers van de net begonnen mijnbouw. De enige broer van mijn opa liet een vrouw en acht kinderen achter.

Hij heeft dat nooit verteld, zodat er tot mijn verbazing op een dag iemand met een Limburgs accent voor de deur stond. Hij stelde zich voor met: “aangenaam, Jan Baar uit Landgraaf”. Die achterneef bleek vanaf zijn veertiende jaar te zijn opgeleid om in de mijnen te werken. Met hem iedereen in zijn omgeving. Hij was Den Uyl (die in 1972 tot de

De groote vischakte.

sluiting van de Staatsmijnen besloot) erg dankbaar: “die heeft ons naar boven gehaald”. Mijn opa wilde toen hij pas getrouwd was naar de Zaanstreek verhuizen, maar mijn oma wilde niet!

Brief aan de HKN

Josje Hattink

We hebben in augustus 2018 een e-mail gekregen van deze beeldend kunstenaar uit Den Haag. Zij schrijft daarin het volgende.

“Ik ben al langere tijd geïnteresseerd in landschappen die door mensen zijn gevormd. Zo kwam ik via polderlandschappen en veengronden bij de Horstermeerpolder terecht. Momenteel ben ik bezig met een kunstproject over deze polder, haar bewogen geschiedenis en het bijzondere beheer van water en natuur in deze omgeving. Waarom de Horstermeerpolder vraagt u zich misschien af?

Josje Hattink.

Wat mij betreft is deze polder een mogelijk ‘pars pro toto’, de wereld in het klein. Ik zie dit landschap als een poëtisch toneel voor een klein verhaal over hedendaagse natuur- en klimaatvraagstukken. Wat is natuur en wie bepaalt dat? En kunnen we de gevolgen echt voorzien?

Verder heb ik een persoonlijke reden: ik ben de achter-achterkleindochter van Frederik van Eeden (mijn oma Elsemarie van Eeden, onlangs gestorven, was zijn kleindochter).

Ik ben erachter gekomen dat hij in 1902 een stuk grond heeft gekocht in de Horstermeerpolder. Een project dat jammerlijk heeft gefaald, maar desalniettemin ben ik benieuwd naar wat hem aantrok op deze plek. Was het het landschap? De grond? De omgeving?

Met mijn kunstproject wil ik, met de Horstermeerpolder als bodem, een voorstelling geven van verschillende perspectieven op natuur en klimaatverandering. Ik ben niet zozeer geïnteresseerd in het voorstellen van een oplossing voor deze problemen, maar wil vooral in kaart brengen hoe onze interpretatie en begrip hiervan worden gevormd. In het bijzonder wanneer wij geconfronteerd worden met een tastbaar voorbeeld als de Horstermeerpolder. Ik breng deze verschillende perspectieven in mijn project door met verschillende mensen te spreken over de situatie in de Horstermeerpolder, te luisteren naar hun visies en verhalen en deze in beeld te brengen. Ik spreek met bewoners, activisten, wetenschappers en nu hopelijk ook met u.

De Historische Vereniging heeft natuurlijk een onmisbare stem in dit verhaal. Een belangrijk doel van mijn project is het vastleggen van verschillende ‘stemmen’ uit en rondom de polder en deze verwerken tot een soort luisterboek of radioprogramma.”

Josje Hattink kwam op een zaterdagochtend naar ons toegereden om meer informatie te krijgen ten behoeve van het project waar ze mee bezig is. De geboren Horstermeerder Teus van de Kemp heeft haar het een en ander verteld. Zijn stem komt naar alle waarschijnlijkheid in haar project voor. Verder hebben we haar wat boekjes over de polder meegegeven. We wachten met spanning het resultaat af! ■

DE HORSTERMEER deel I

Uit 'Eigen Haard', geïllustreerd Volkstijdschrift 1881

J.A. Bientjes

Als u de rust vindt om dit artikel te lezen, dat gerelateerd aan de tijd waarin we nu leven natuurlijk archaisch aandoet, kan het zijn dat het u even losrukt uit de hectiek van onze dagen. Het zal wat meer tijd kosten maar ik verwacht dat u zich dan wel kunt verplaatsen in de sfeer die de schrijver oproept. U ziet bij wijze van spreken het meer net nog voordat het droogkwam. Bientjes vindt alles wat hij aan flora en fauna ziet even mooi, maar opteert toch voor droogmaking omdat er schreeuwend gebrek aan land- en tuinbouwgrond is. Hij vindt het maar niks dat jonge agrariërs hun geluk elders in de wereld moeten zoeken. In het tweede deel neemt hij u mee op zijn recreatieve tochtje, terwijl hij tussendoor allerlei meningen over wel of niet droogmaken van de polder in zijn verhaal verwerkt. Het is jammer dat er weinig foto's uit die tijd zijn.

“Thans eene kolonie van schollevaarders, vroeger en in de toekomst een woonplaats voor menschen”

Een vogelkolonie aan de Horstermeer. Naar de natuur geschetst en op hout getekend door W. Roelofs.

“’t Is waarlijk niet te verwonderen dat de kunstvaardige hand van onzen vaderlandschen landschapschilder Roelofs zich opgewekt gevoelde om ons, in den vorigen jaargang van dit tijdschrift, een beeld te geven van een lepelaars- en schollevaarkolonie aan de Horstermeeroevers.

“Ziedaar, inderdaad een echt hollandsch land, neen, waterschap!”

Juist in dat voorjaar was ook mij door een paar vrienden dit opmerkelijke plekje van den vaderlandschen bodem, als dee moeite der kennismaking overwaard, aan bevolen, en een paar malen ben ik dan ook met het grootste genoegen de Hilversumse heuvele afgedaald naar ’s Graveland, om van daar uit, de Horstermeer overstekende, Overmeer en Nederhorst den Berg te bereiken.

Welk een karakteristiek nederlandsch uitstapje! Welk een verrassende plotselinge overgang van het heuvelachtige, dorre en zanderige Gooi in de vlakke, lage, drassige weilanden en uitgestrekte watervlakten der plaszen beoosten de rivier de Vecht!

Welk een schoone dorps- en vergezichten op den terugtocht langs dit stroompje zelf, van Holland's Nieuw-Arkadië naar het oude lustwarand van al wat in Amsterdam lust en geld genoeg had om des zomers 'de mufte stadswal te ontwijken'.

Een terugtrek in de historie van het buitenleven alzoo, die ons doet zien dat zelfs het zomervermaak der groote steden zijn belangwekkende geschiedenis heeft.

Daar was een tijd, dat de Amsterdamsche patriciër slechts aan de 'zegepralende Vecht' dacht waneer hij van natuurgenoet in de onmiddellijke nabijheid, aan den oostkant, droomde.

En nu!.. Eenzaam, en bijna geheel verlaten ligt die Vechtstreek daar, als een landelijk monument van de zeventiende- en achttiende eeuw, nog wel haar eigenaardig schoon behouden hebbende, doch ten achter geraakt bij een bewegelijk geslacht, dat zich in weinige minuten tijds op het terrein van zijn buitenleven verplaatst wil zien.

"Zoo gaat het al voorbij!"

Van waar die opkomst van het Gooi, van waar die verlatenheid van de Vecht? Vraagt men zich dadelijk af, wanneer men de beide streken vergelijkt en ziet dat een onvruchtbaar plekje als Bussum in een paradijsje wordt herschapen, terwijl een vruchtbaar en lief gelegen dorpje als Loenen, zoo goed als in de vergetelheid geraakt.

Het antwoord zal wel bij iedereen voor de hand liggen, en men heeft hier dan ook een bij uitstek duidelijk voorbeeld bij de hand,

welke beteekenis er aan spoorwegen voor eene streek valt toe te kennen; indien 's Graveland, ook een oud lievelingsoord van de nederlandsche patricische familiën, zich nog enigszins blijft handhaven, dan is dit voorzeker ook aan de nabijheid van den Ooster-spoorweg te danken.

De ontwerpers van dien ijzeren weg hebben goed gezien. Met stoom en met noeste vlijt herschept men tegenwoordig gansche streken en geeft men aan den bodem een geheel ander aanzien niet alleen, maar ook een gansch andere beteekenis.

Verkaavelingskaart van de Horstermeer anno 1882.

Het contrast tussen het Gooi en de Vechtstreek vertoont zich ook op een allerbelangwekkendste wijze in de flora van de beide streken, en dit wel zoo plotseling, dat men met verbazing bij de katholieke kerk van 's Graveland blijft stilstaan en daar een oogenblik bij den aanblik van het zeldzaam landschap toeft. Aan de eene zijde rust de blik op het lommerrijke, droge Gooi; aan de ander zijde heeft men een vergezicht op de venen en lage landen van de Vechtstreek.

Aan de eene zijde rijkdom van dennen, eiken, iepen, beuken, eschen, berken, weelde van

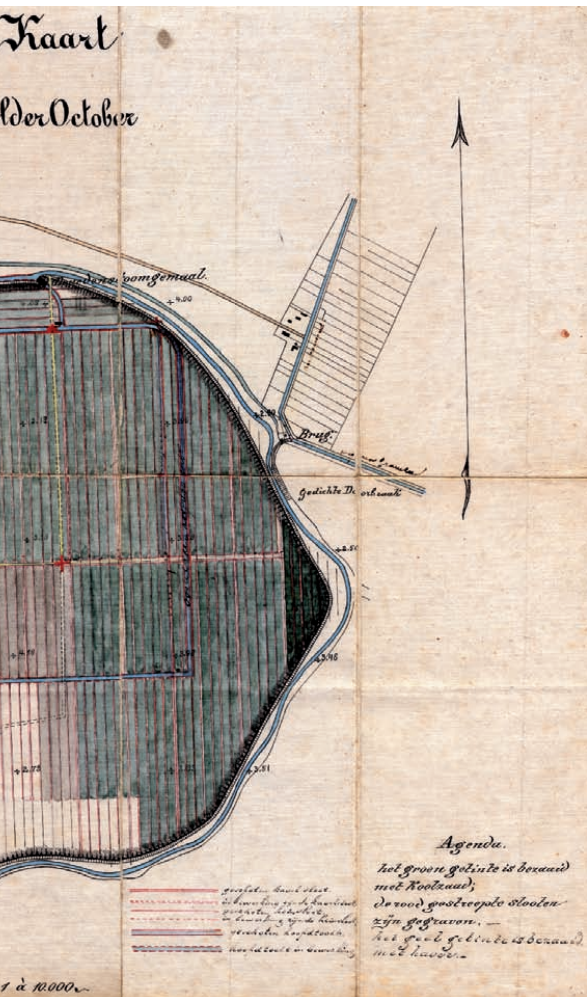
fijne gras en poasoorten (sic), donzig mos; ter andere zijde slechts de waterachtige wilg en populieren, en het lange breede, grove watergras, waterlelies en varens. Weinig plekjes zal men kunnen vinden, waar in zulk een klein bestek zulke krasse tegenstellingen zijn te vinden.

Op de grens van die veenstreek en dat wijdvermaarde Gooi vinden we dan dat eigenaardige Horstermeer, waarvan de heer Roelofs ons voorgoed het beeld in den vorigen jaargang van 'Eigen Haard' heeft gegeven.

Hoewel ook ik oorspronkelijk bijna uitsluitend oog had voor die merkwaardige vogelkoloniën van lepelaars en schollevaarders, werd toch later mijn oog door meer merkwaardigheden van dien plas geboeid en mocht ik tal van bijzonderheden over het meertje hooren, waardoor mijne belangstelling in dat plekje van den vaderlandschen bodem hoe langer hoe meer werd gaande gemaakt, en het dacht mij niet onaardig om die schets van den heer Roelofs van het heden van den plas aan te vullen met eenige opmerkingen over zijn verleden.

Al spoedig hoorde ik van den tegenwoordigen opzichter van het meer, Boeschoten,¹⁾ dat de thans slechts door watergevogelte van allerlei soort gefrequenteerde kolonie eenmaal een plek is geweest, waar menschen zich hadden neergezet en waar nijvere handen zich een nestje hadden gebouwd. Is ons vaderland op zoo vele plaatsen het voorwerp van bewondering voor den vreemdeling, omdat men er het land heeft "ontwoekerd aan den baren", hier vaart men in tegendeel op de plek waar de waterwolf het van den noesten Nederlander gewonnen heeft en waar hij een vruchtbaren bodem onder het verwoestend element heeft bedolven.

Het Horstermeer is niet, zoals veel soortgelijke plassen in ons vaderland, een uitgebreide watervlakte, eenvoudig door verving

ontstaan, doch is in den rechten zin des woords een VERDRONKEN LAND. Nog altijd maakt het een afzonderlijk waterschap uit en is dan ook nog steeds omringd door een dijk en een ringsloot en heeft een eigen scheepvaartverbinding met en uitwatering op de rivier de Vecht. In oude tijden moet het land of moeras geweest zijn. Daarna is er een tijd geweest, dat er een meer op was ontstaan ten gevolge van doorbraak of andere natuurlijke oorzaken. Dit meer bestond, blijkens oude kaarten en geschriften, reeds lang voordat de verveening beoosten de Vecht begonnen was.

Hier begon de voettocht naar de Horstermeer.

In de zeventiende eeuw is het meer droog geweest en heeft een afzonderlijken polder uitgemaakt. Dit blijkt duidelijk uit de peilingen en de boringen die men in het meer heeft uitgevoerd. Op de betrekkelijk zeer geringe diepte van 1,5 M onder water heeft men de duidelijke overblijfselen van wegen, dijken en zelfs de fundamenten van molens teruggevonden, die onbedriegelijk op een tijdperk van bebouwing wijzen, waartoe de geaardheid van den grond dan ook een meer dan voldoende aanleiding moet geweest zijn.

Daarop is een tijd gevolgd, dat de polder om kriegsgevaar heeft onder water gestaan, doch daarna op machtiging van de Staten van Utrecht weder is drooggemalen. Gelukkige uitkomsten schijnt de droogmaking in die dagen voor verschillende redenen niet gege-

ven te hebben. De voornaamste oorzaak zal wel geweest zijn, dat de toenmalige bemalingswerktuigen te zwak waren voor zulk een slecht omringden en diepgelegen polder; doch een belangrijke zal ook wel geweest zijn, dat het werk niet in de rechte handen was.

Men moet voorts niet vergeten, dat het land toen niet de waarde had, die het tegenwoordig heeft, en dat men toen ter tijde ook niet zoo is zijn keuze was beperkt. De polder is althans weder meer geworden en is meer gebleven tot op den huidigen dag. Voor luttele honderdtallen guldens om het genot van de 'ruigte', jacht, visscherij verpacht, en alzoo geabandonneerd aan riet, scheeren, aalscholvers en waterwild, slechts dienende tot schietterrein of vischwater van den genot- of broodzoekenden jager en visscher, ligt het Horstermeer daar voor ons als een getuigenis van de traagheid, het gebrek aan energie van het grote kapitaal. De eigenaren van zulke bezittingen zijn helaas vaak met een kleine, doch moeiteloos geheven rente tevreden.

Nog eens, mij ging het aan het hart hier vogels en visschen in plaats van menschen te zien wonen. Bij de groote behoefte aan goed weiland, bij het toenemend bezwaar voor jonge landbouwers om zich te vestigen, waar men naar de nieuwe wereld trekt en den ocea-an oversteekt om een nieuw vaderland te zoeken, omdat de bevolking te dicht en de landerijen en hoeven alzoo verdeeld worden, maakt het een weemoedigen en verbazenden indruk, een zoo aanzienlijke, met een vruchtbare bodem, onder water bedolven te zien liggen."

Wordt vervolgd ■

1) Van Dijk was de vroegere pachter van 'ruigte', jacht en visscherij op de Horstermeer; zijn oude moeder woont nog in het vroegere heerenhuis aan den kant van Overmeer. Boeschoten woont te 's Graveland, waar men zich bij zijn kinderen, alvorens sloop te gaan, met vaste en vloeibare spijszavelen kan. Het uitstapje naar het Horstermeer wordt dus op een uitstekende wijze van uit Hilversum over 's Graveland en terug langs de Vecht of den Rhijnspoorweg gedaan.

Jan Baar (1941-2011)

Naast alle anderen die in de afgelopen dertig jaar hun steentje aan het voortbestaan van de Historische Kring Nederhorst den Berg hebben bijgedragen, neemt de in 2011 overleden Jan Baar een bijzondere plaats in.

Gerard Baar

Inherent aan zijn studie was het doen van archiefonderzoek. Hij kreeg daarvan zo de smaak te pakken dat hij na zijn pensioen op 61-jarige leeftijd zo goed als iedere week minstens een dag in een of ander archief doorbracht. De meeste keren wel in het SAGV in Hilversum, daar ligt ook het Gemeentearchief van Nederhorst den Berg opgeslagen.

In februari 1991 stond hij aan de wieg van het eerste nummer van het tijdschrift dat later onder de naam Werinon de geschiedenis inging. De gemeente stelde haar stencilapparaat en papier beschikbaar. Tineke Griffioen (later de Beer) deelde de artikelen in. Wat later ging ze ermee naar een kopieerbedrijfje in Bussum. Jan zorgde ervoor dat alles bij haar terecht kwam.

Een vaste kopij leverancier was Ruud Verkaik. Hij lichtte, door middel van zijn verzameling ansichtkaarten van Nederhorst den Berg, toe hoe het er vroeger allemaal had uitgezien in het dorp.

Om een lang verhaal kort te maken, Jan bracht structuur in de vereniging. Hij nam iedere keer weer nieuwe initiatieven om het verleden levend te houden. Het bestuur stond daarvoor open en dacht natuurlijk ook mee. Maar het zal de meesten niet ontgaan zijn, dat het er op neerkwam dat het meestal ging zo hij het wilde. Hij heeft door zijn niet aflatende ijver toch bereikt dat de HKN onmiskenbaar haar bestaansrecht heeft afgedwongen binnen de Bergse gemeenschap. ■

Hij zat vanaf de oprichting in 1988 in het bestuur, dat verder bestond uit Jaap Jansen, Wil van Deutekom, Karel Scherpenhuijsen, Gé Verheul en Dick van Wichem. Jan had naast zijn baan als onderwijzer aan de Jozefschool op latere leeftijd de cursus MO-A Geschiedenis gevolgd. Hij sloot die studie met goed gevolg af, maar het lukte hem een paar jaar later net niet om ook voor MO-B te slagen. Alle cijfers waren dik voldoende, alleen het examenvak economie brak hem keer op keer op. Het deed niets af aan zijn al lang voor die tijd aanwezige gedrevenheid om de kinderen van zijn klas te vergasten op aanschouwelijk, spannend geschiedenisonderwijs. Wanneer hij begon te vertellen hingen ze van begin tot eind aan zijn lippen.

De bodem was gelegd op de allang geleden opgeheven Katholieke Kweekschool Magister Vocat (de Meester roept U) aan de Kerkstraat in Amsterdam. De kweekschool in Hilversum was voor hem geen optie, want Nederhorst den Berg behoort tot het Bisdom Haarlem. Hilversum maakte in zijn jonge jaren deel uit van het Bisdom Utrecht.

Regels waren regels.

Kolenhandel Van Emmerik

Gerard Baar

Op de foto staat rechts aan de overkant van de Reevaart het huis van verzekeringsagent G. Snel Pzn, Het hele dorp kende zijn slogan: “Men zegt zeer wel, sluit uw verzekering bij Snel”.

Op de er naast liggende groentetuinen zijn jaren geleden vier woningen gebouwd. Zijn zoon Johan had een droogwasserij met de naam Nooitgedacht. Als zijn vader met hem mee naar Amsterdam was geweest kwam deze altijd terug met een aardig gevulde witte zak. Hij had onderweg in de stad al bukkend van alles opgeraapt wat hem van waarde leek.

Bij het beeld van dat door de vrouw van de schipper opgehangen wapperende witte wasgoed op die kolenschuit, schoot mij te binnen dat de huisvrouwen aan de overkant van de Reevaart niet altijd blij waren met hun overbuurman. Ze konden weliswaar niet buiten elkaar, want de dames hadden net als de rest

van het dorp zijn steenkool hard nodig. Die vrouwen brachten echter lang niet allemaal hun was naar de wasserij. Wanneer de kraanmachinist een kolenschuit ging lossen bij de in die jaren heersende westenwinden, kwam het natuurlijk wel eens voor dat ze dat te laat in de gaten kregen. Een ramp, de zwarte spikkels op de aan de lijn hangende witte was waren dan niet te tellen. Het sociale koffieuurtje was meestal ‘de grootste boosdoener’. De getroffen huisvrouw nam, nagenietend, haar onoplettendheid al zuchtend voor lief.

De foto is vanuit de kraan gemaakt door schipper Tetteroo, eigenaar van het onderaan in de Reevaart afgemeerde binnenschip ‘de Corbulo’. We kregen hem toegestuurd van Jaap Boersema, die veel te vinden is op de Museumwerf in Vreeswijk (Nieuwegein). Voor wie geïnteresseerd is in wat voor soort schepen er zoal hebben gevaren in de jaren dat binnenschippers onmisbaar waren om goederen te distribueren in alle hoeken van het land, is het een aanrader.

Op een bordje van de ‘Vroeger en Nu’ wandeling, dat bij het industrieterrein Reeweg staat, is een foto van de kraan te zien die meer dan dertig jaar mede het dorpsaanzicht van Nederhorst den Berg vanuit de verte bepaalde. Wie de apparatuur bij zich heeft om te kunnen ‘appen’, kan achter de QR-code nog wat meer bijzonderheden te weten komen. ■

Foto genomen vanuit de kraan van Van Emmerik.

Een excursie door Weesp

Gerard Baar

De ontvangst vond plaats in het Fort aan de Ossenmarkt. De voorzitter van de Historische Kring Weesp, Cees Pfeiffer, hield een korte inleiding. Hij vertelde daarin hoe het kwam dat hij door een speling van het lot in Weesp was geboren.

Zijn overgrootvader Christiaan deserteerde bij het uitbreken van de Frans-Duitse oorlog (1870) en vluchtte naar Nederland. Hij trouwde in Nederhorst den Berg de dochter van molenaar Van Beek van molen 'de Zwaan' aan de Reevaart. Hij zette toen het hem voor de wind ging twee van zijn drie zonen op de twee stadsbeeldbepalende molens langs de Vecht aan de Utrechtseweg in Weesp. De gemakzuchtige derde liet hij malen op zijn geërfde Bergse molen. Zelf ging Christiaan Pfeiffer in Nigtevecht rentenieren in een huis aan de Vecht dat precies op die molen keek. Bij voldoende wind wond hij zich enorm op als hij de wieken van 'de Zwaan' niet zag draaien. Hij roeide dan als de donder naar de overkant en liep op hoge poten over het Petersburgsepad naar de Reevaart om zijn zoon aan het werk te zetten.

Naar buiten

Natuurlijk stond de brug over de Vecht open maar daardoor kon Ellen Pouwels rustig vertellen dat het Fort van een laag aarde was ontstaan om het weer in haar oude 'luister' terug

Voor de synagoge.

Voor het Torenfort de Ossenmarkt.

te brengen. Het op het dak staande geschut moest de Vecht en de spoorlijn Amsterdam-Amersfoort verdedigen.

Dwars door het midden

Door een steegje kwamen we in de Middenstraat, een tussen de Hoogstraat en de Oudegracht gelegen smal straatje dat dwars door de tuinen van voornoemde straten is aangelegd. De Middenstraat herbergde veel jeneverstokerijen en bierbrouwerijen. Deze nijverheid bracht de stad minstens twee eeuwen voorspoed. Het Raadhuis (in classicistische stijl) is daar een goed voorbeeld van. Het herbergt tevens het Weesper Museum, waarin ook het wereldberoemde Weesper porselein staat uitgesteld.

De jeneverindustrie herinvesteerde te weinig zodat ze aan spilzucht ten onder ging. Schiedam nam de productie graag over.

Ineens is er ruimte

Vanaf het iets boven de rest van het stratenplan uitstekende Grote Plein, met het raadhuis

(18^e eeuw), kijk je de Nieuwstraat in. Vroeger liep daar de Grobbe, een gracht met wel zes bruggen. De in het oog springende toren van de Laurenskerk (de Grote Kerk) is smal in verhouding tot het schip. Bij de vergroting spaarde de architect de toren, zodat de onderste drie delen Romaans gebleven zijn.

Even verderop komen we bij de synagoge. Het gebouw was na de oorlog in gebruik als stalling voor auto's van het op de hoek van de Hanesteeg gevestigde garagebedrijf Knol.

Ten tijde van de grote stadsrestauratie verhuisde Knol naar de rand van de stad. Weesp maakte geld vrij om de synagoge te restaureren.

De 70 Weesper Joden stapten op een middag gewoon op de trein naar Amsterdam. Ze hadden in een brief te verstaan gekregen dat ze zich moesten melden bij de Hollandse Schouwburg. Verschillende politieagenten hadden het hen afgeraden, maar ze vertrouwden allemaal op de goede afloop. Er is niemand terug gekomen.

Stille plek met een druk verleden

Via een nauw straatje bereikten we de Kom van Weesp. In dit water tussen

de Zwaantjesbrug en de sluis naar de Vecht lagen alle beurtschippers. Tevens voeren hier wel 40 schepen per dag langs om met gebruikmaking van de sluis hun weg over de Vecht te vervolgen. Dat zorgde voor forse inkomsten totdat de opening van het eerste gedeelte van het Merwedekanaal in 1882

roet in het eten gooide. Die welvaart ging gelijk hard achteruit. Op de hoek van de Kom en de Hoogstraat staat een huis dat is opgetrokken met stenen van de gesloopte Muiderpoort. Als de poortwachter deze toegang tot de stad sloot, barricadeerde hij met balken tevens de doorgang naar de Vecht.

Langs de Kom zijn bijna alle huizen Rijksmonumenten.

Het is goed te zien dat het vroeger pakhuizen waren. Op een gebouw op de hoek van de Kom en de Hoogstraat is bij een restauratie de enige in Weesp overgebleven geveltekst tevoorschijn

gekomen: ZUID-HOLLANDSE BIERBROUWERIJ.

We keren terug over de Hoogstraat. Als we ons op de brug over de Vecht even omkeren zien we op aanwijzing van onze gids 'het huis met het torentje', het enige Jugendstilhuis in Weesp.

Vechtbrug met rechts het Jugendstil-huis.

De te restaureren geveltekst aan de muur van de voormalige brouwerij aan de Kom van Weesp.

Een levendig centrum

De vestingstad maakt een gezellige, schone en mooie indruk. Bij zonnig weer kun je op een van de vele terrassen onder het genot van een consumptie alles eens rustig in je opnemen. Vijftig jaar geleden was dat wel anders. De Vecht

zag zwart, stonk verschrikkelijk en een groot deel van Weesp stond er verpauperd bij.

Nu lachen alle stuk voor stuk goed onderhouden monumentale gevels en geveltjes de bezoeker toe. Zelfs bier zou bijna weer met een gerust hart uit Vechtwater gebrouwen kunnen worden. ■

De buitenplaats ‘Berglust’ in Nederhorst den Berg

Eind 17^e eeuw - 1886

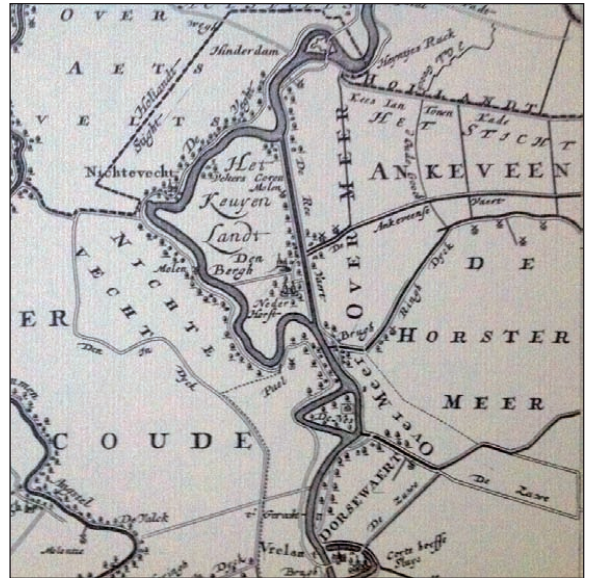
Els N.G. van Damme

De Gouden Eeuw bracht in de handelsstad Amsterdam grote veranderingen. Vele burgers profiteerden van de toenemende welvaart. De voorspoed had evenwel niet alleen maar gunstige gevolgen. Door de stadsuitbreiding bijvoorbeeld, die samenhang met de sterke bevolkingstoename, verdwenen allengs alle natuurlijke elementen uit het stadsbeeld en was het er niet altijd even comfortabel toeven. Zoals ook uit de schilderkunst en de literatuur uit die tijd naar voren komt, groeide er een belangstelling voor het harmonieuze landleven en zo zien wij de rijkere burgers het buitenleven opzoeken, om de drukte en het ongerief van de uitdijende stad te ontvluchten.¹⁾

Men trok onder andere naar de Vechtstreek om zich daar, soms prestigieuze, buitenverblijven te laten bouwen. De zuidelijke Vechtdorpen waren hun eerste keuze, want die lagen in de gangbare route van de trekschuiten tussen Amsterdam en Utrecht. Die route liep via de Utrechtse Vaart, een deel van de Keulse Vaart, die over de Amstel naar Ouderkerk ging, vandaar door de Bullewijk en Holendrecht en vervolgens via de Angstel naar de Vecht bij Nieuwersluis.²⁾

Nederhorst den Berg lag niet aan deze route en was daarom als vestigingsplaats minder favoriet. Een beschrijving uit 1737 van wat men als een ideale omgeving voor ogen had, doet ons inzien dat dit dorp verschillende bezwaren kende. “Zeedampen” en zout water werden als schadelijk beschouwd.³⁾

Moerassige gronden werden geschuwd en men wilde natuurlijk zo comfortabel mogelijk reizen. Nu kwam de Zuiderzee tot 1673 nog tot aan de Hinderdam, dus er woelen

zoute winden. Het was een moerassig veengebied en slecht toegankelijk. Het transport vanuit Amsterdam was niet comfortabel. Per trekschuit, het belangrijkste vervoermiddel in die tijden, moest men aanvankelijk over de Zuiderzee om bij Muiden de Vecht op te gaan. Later kon men via Diemen naar de Gaasp en langs Smal Weesp de Vecht op. Over land was nog moeilijker, de wegen waren zeer slecht onderhouden en men kon lange tijd het dorp alleen bereiken via een pont over de Vecht bij de Hinderdam.⁴⁾

Toch heeft Nederhorst den Berg verschillende buitenplaatsen gekend, die helaas thans allemaal zijn verdwenen. Van één van die thans vergeten buitenplaatsen, die het dorp heeft gesierd “Berglust”, wordt hier de bewoningsgeschiedenis verhaald. Over de bouwstijl van het huis zijn wij helaas slecht geïnformeerd. Door geen van de eigenaars werd een boedelbeschrijving nagelaten, waaruit wij ons een beeld zouden kunnen vormen over hoe het pand eruit zag.

De vroegste gegevens

De eerste bewoner die wij kennen en die vermoedelijk ook de bouwer van de buitenplaats was, is Hendrik Jansen van den Bergh. Hij stamde uit Amsterdam, waar hij omstreeks 1660 werd geboren. Hij noemde zichzelf Henric Johan. Zijn vader was Jan van den Bergh. Jan van den Bergh woonde oorspronkelijk in Nederhorst den Berg. Hij bezat en verhandelde daar veel grond en uit één van die transacties in 1658 leren we:

*Oude Jan Hendriksz soone van HendrikJansz, schoenmaker werd baas tot Amsterdam.*⁵⁾

Kennelijk was deze baan zo indrukwekkend, dat daarvan in een transportakte melding moest worden gemaakt. Een paar jaar later, in

1679, toen weer een stuk grond aan hem werd verkocht werd hij omschreven als: *Jan van den Bergh, onder fabriek der stad Amsterdam.*⁶⁾

Nu was “fabriek” de benaming voor wat wij tegenwoordig publieke werken noemen en wanneer we de inschrijving van Hendrik van den Bergh in het poortersboek van Amsterdam raadplegen komen wij te weten dat zijn vader, die deze inschrijving ondersteunde:⁷⁾ *Jan Hendriksz van den Bergh opzichter (was) van stad's begraafplaats en modderwerken*, een belangrijke functie in een stad met zoveel grachten.

In 1685 bevocht Jan Hendriksz van den Bergh het recht op overpad over een stuk land geheten “de Godscamp”, oorspronkelijk

Afb. 1. Detailkaart van Nederhorst den Berg met “Berglust”, 18^e eeuw.

toebehorend aan de kerk. Hij was er “twee of drie jaren” geleden eigenaar van geworden.⁸⁾

In 1693 werd over datzelfde overpad gesproken maar nu bleek dit recht toe te behoren aan zijn zoon Hendrik.⁹⁾

De “Godscamp” lag in een deel van de Spiegelpolder waar later ook “Berglust” gesitueerd blijkt te zijn (afb 1).¹⁰⁾

Hendrik van den Bergh huwde op 6 januari 1680 te Amsterdam met een vrouw uit Duisburg: Margaretha Ghijm. Aanvankelijk woonde zij in Amsterdam op de Heerengracht en kregen vier kinderen: Geertrui, Jan Simon, Pierre en in 1689 Jacob. Hun volgende zoons, Jan Simon en Jacob werden beiden geboren in Nederhorst den Berg in respectievelijk 1691 en 1693. Wij kunnen dus aannemen dat het huis rond 1600 werd gebouwd.

De overlijdensdatum van Hendrik van den Bergh is niet met zekerheid aangetroffen, maar zal rond 1719 gelegen hebben. Op 3 augustus 1719 namelijk verkoopt Johan Both als sequestor over de insolvente (= failliete) boedel van Hendrik van den Bergh en mej. Margaretha Ghin (de schrijfwijze van haar naam veroorzaakte nogal eens moeilijkheden) de *Hofstede met sijn Heerschapswooningen voorsien met verscheijde kaemers, keukens en provisie kelders, wagenhuijs en stallinge, met een Boomgaard en twee vijvers, moestuijn en daarbij 23 ½ Morgen weij en hooijlandt...in de Speigelpolder...en nog een campje Lants genaemt het Gods campje*. Matthias Neeff (Nevius), *Bedienaar des Goddelijken Woords tot Nigtevecht* werd de eigenaar.¹¹⁾ De Hofstede had nog geen naam.

1719-1725

Ds. Matthias Neeff werd geboren in een predikantsgezin. Zijn vader Matthias Nevius, afkomstig uit Zoelen, trouwde in 1625 met Catharina Leonaerts uit Kampen; hij was toen predikant in Renswoude. Hun zoon Matthias,

de eigenaar van de buitenplaats, werd verwant aan Hendrik van den Bergh, toen hij op 20 mei 1708 te Nigtevecht huwde met diens dochter Geertruijd. Of zij ook van de hofstede gebruik gemaakt hebben is niet bekend. Hun beide kinderen: Matthias (geboren 1710) en Joannes (geboren 1711) werden in Nigtevecht gedoopt; ze woonden op de pastorie onder de jurisdictie van Klein Muiden. Ds. Neeff is driemaal getrouwd geweest; voordat hij in Nigtevecht woonde met Emmementia van Peelen, toen met Geertruijd van den Bergh en later (in 1723) met mej. Aletta Ernst van Basse, een weduwe die geen kinderen meer heeft gekregen in dit huwelijk.

Matthias Neeff stierf in 1727 en werd begraven op 10 april in Weesp. Op 17 juni 1728 wordt Aletta Ernst van Basse nog in het lidmatenregister van Nigtevecht vermeld als wed. ds Nevius.

Matthias Neeff verkocht de hofstede reeds vóór zijn dood en wel op 18 mei 1725 aan Pieter van Gunst, schepen van Nederhorst den Berg. Er hoorde 23½ Morgen land bij en nog 12½ Morgen hooi en weiland.¹²⁾

Matthias Neeff de jongere verhandelde na de dood van zijn vader in 1727 de overige bezittingen.

1725-1758

Pieter van Gunst en zijn gelijknamige vader zijn centrale figuren in Nederhorst den Berg geweest en Pieter jr. is blijkens de oud-rechterlijke archieven over een lange periode als schepen van Nederhorst den Berg actief geweest. Hij was ook heemraad van de Spiegelpolder vanaf 1730. Pieter was een zeer goede vriend en belangrijke erfgenaam van Johannes Winter, de bouwer van het buitenplaatsje “Damvecht” aan de Hinderdam.¹³⁾

Hij was aanvankelijk evenals Jan Winter vrijgezel en was enige erfgenaam van zijn broer Philippus van Gunst (begraven op 11 april te Nederhorst den Berg) waar hij kennelijk goede omgang mee heeft gehad, hij uitte ook de wens in diens graf te Nederhorst den Berg begraven te worden. Op 40-jarige leeftijd trouwde hij met Maria Huijssen, een weduwe uit Middelburg. Zij kregen geen kinderen. Hij leefde tot 12 december 1765 en vermaakte toen zijn gehele bezit, ook het erfdeel van Philippus, aan de broers en zuster Baerselman.¹⁴⁾

Hoe zijn relatie tot deze familie was is (nog) niet opgehelderd.

1758-1766

Al voordat Maria Baerselman de erfenis van Pieter van Gunst in ontvangst nam, kocht zij de hofstede van Pieter van Gunst met 33 of 34 Morgen land. De koop vond plaats op 15 augustus 1758. Het Godscampje hoorde er weer bij en dat bleek gelegen naast het huis, langs de weg. De hofstede was nog steeds naamloos.

Maria Baerselman was gehuwd met Daniel Thuret. De familie Thuret woonde te Weesp

en zij zullen nu en dan wel gebruik gemaakt hebben van hun buitenverblijf, want zij gaven die ook een naam: “Nooit Alleen”. Maria stierf al jong en werd op 2 juli 1765 in Weesp begraven, nog maar 34 jaar oud. Zij liet twee kinderen na. Bij de vaststelling van haar nalatenschap werd de hofstede toebedeeld aan haar man Daniel Thuret.¹⁵⁾

Daniel Thuret hertrouwde kort daarna met de uit Naarden afkomstige Susanna Maria de Putter en dat was blijkbaar aanleiding om de hofstede te verkopen. Dat geschiedde op 3 juli 1766. Daniel Thuret gaf opdracht aan zijn zwager mr Joan Bastiaans, Heere van Schoonderbeek en diens vrouw Judith Elizabeth Thuret om deze transactie uit te voeren.

De Thurets hebben een belangrijke, maar niet altijd positieve rol gespeeld in Weesp.¹⁶⁾

De vader van Daniel Thuret, Jean Daniel, was gehuwd met de dochter (Johanna) van burgemeester Jean d' Arrest van Weesp, evenals de Thurets van protestante huize. Na de herroeping van het Edict van Nantes, waardoor de protestanten weer werden achtervolgd, vluchtten zij uit Frankrijk (Picardië) naar Nederland.¹⁷⁾

Beide families leefden in grote onmin met elkaar. Vader en zonen Thuret waren driftig en onredelijk en vermeden niet om geweld te gebruiken wanneer dat in hun kraam van pas kwam.¹⁸⁾ De ruzies liepen soms zo hoog op dat het Hof van Holland er aan te pas moest komen.

1766-1772

Jan Christiaan Leijding, de volgende eigenaar, was van Duitse herkomst, en een aanhanger van de Evangelisch-Lutherse godsdienst. Hij vestigde zich in Amsterdam (Leidseplein) en trouwde daar met Anna Wiel van de Bloemgracht. Zij kochten de hofstede met “drie kampjes land”, waarvan de noor-

derkamp genaamd het “Godscampje” naast de hofstede was gelegen. De familie Thuret hield een deel van de grond in eigendom. De familie heeft kennelijk wel plezier beleefd aan de hofstede en er misschien ook wel verbeteringen aangebracht, want zij noemden de buitenplaats nu “Berglust”. Toch heeft Anna Wiel geen voorspoedig leven gehad, want op 17 oktober 1768 ging “Berglust” over in handen van haar vader Pieter Christiaan Wiel.

Op 22 januari 1772 moest zij haar man te Amsterdam begraven en bleef zij met zeven onmondige kinderen achter. Twee maanden later, op 21 maart 1772, werd Anna Wiel door haar vader gemachtigd om de hofstede “*het-zij publieq of uit de hand*” te verkopen met 9½ Morgen land.¹⁹⁾

Waarschijnlijk was hij ziek, want kort daarna, op 19 juni, stierf hij ten huize van zijn dochter. Haar moeder, Anna Montier, kwam of bleef bij haar dochter in huis aan de Lauriergracht, waar zij zes jaar later overleed.

1772-1789

De nieuwe eigenaar van de hofstede “Berglust” werd mr Jan Esaye Gillot, op 21 mei 1772.²⁰⁾

Jan Esaye Gillot was Amsterdammer van geboorte en trouwde aldaar op 21 december 1770 met Agata Henrietta Charlotta Maria Vlot uit Workum. Aanvankelijk woonde hij in de Kalverstraat, maar kennelijk heeft hun leven zich vervolgens vooral afgespeeld in Nederhorst den Berg, want Jan Esaye functioneerde er als schepen, zijn acht kinderen werden er gedoopt en hij overleed er ook. Hij werd begraven op 28 maart 1789.

Grootvader Esaye Gillot was als vluchteling uit Frankrijk gekomen en woonde tot 1734 op de Ridderhofstad Heemstede bij Utrecht.²¹⁾ Daarna werd zijn zoon Esaye Heer van Heemstede. Deze zoon (de vader van Jan Esaye) ging

in 1728 met zijn tweede vrouw, Maria Mounier, naar Amsterdam. Na hun dood werd hun dochter Esther Jacoba, een zuster dus van Jan Esaye, eigenaar van de Heerlijkheid Heemstede en Jan Esaye vestigde zich in Nederhorst den Berg. Zijn dood was aanleiding om de buitenplaats te verkopen.

1789-1796

Op 18 juli 1789 compareerde de weduwe van mr Jan Esaye Gillot voor notaris van Kel in Nederhorst den Berg, om de hofstede “Berglust” te transporteren aan Jan Otto Brouwer, met drie kampen lands.²²⁾

Het oostelijk deel van het oorspronkelijke bezit behoorde nog steeds toe aan de erfgenamen van Daniel Thuret.

Jan Otto Brouwer was al ongeveer zestig jaar toen hij de buitenplaats ging bewonen. Hij woonde voordien in Amsterdam op de Rozengracht en kreeg daar met zijn vrouw Elisabeth Houthuijsen tien kinderen. Hij stierf in Nederhorst den Berg, maar werd per lijkkooft naar Amsterdam vervoerd en op 9 maart 1796 aldaar begraven. Na zijn dood werd de hofstede weer verkocht.

1796-1812

Elisabeth Houthuijsen verkocht als boedelhoudster van haar man “Berglust” aan Gerard Clement van Hall. Hij was Collecteur van de Keizerlijken Hollandsche Loterij, gevestigd op het Rokin te Amsterdam.²³⁾

Nadat hij in 1792 getrouwd was met Maria Petronella van Hall Verhoek, kreeg het echtpaar twee kinderen te Amsterdam. Meer kinderen werden niet gevonden, noch in Amsterdam, noch in Nederhorst den Berg. Het is niet duidelijk of zij op de buitenplaats hebben gewoond. Gerard van Hall stierf in 1833 te Amsterdam, maar de bezitting werd al verkocht in 1812.

1812-1839

De “maire” van Nederhorst den Berg, zo noemde Jan Schottelink zichzelf en zijn schoonvader Frederik Smit, cargadoor van beroep, kochten het huis op 16 juli 1812.²⁴⁾

Jan Schottelink was getrouwd met Frederik's dochter Melesje Smit. Jan Schottelink was een omstreden figuur. Een brief, gedateerd 1814 en gericht aan de Ambachtsheer H.H. Haersma, ter gelegenheid van de voordracht van Jan Schottelink tot “Maire” van Nederhorst den Berg, loog er niet om. Na een reeks klachten werd Jan Schottelink (in 1811 al adjunct maire volgens zijn trouwakte) *met zijn jonge jaren ongeschikt bevonden om over den ouderdom en meer gevorderde Levensstand te Heerschen... en is de uitslag te onzeker om tegen de rustige genoegens der Ingezeetenen zonder duurzame kwellingen te doen opwegen.*²⁵⁾

De brief was ondertekend door W.G. Kleman Dzn. (wonende op “Vecht en Bergzicht”), ds Denne, Johannes Prins (van “Damvecht”), makelaar Gerardus Blancke, Cornelis Brey (wonende op de Hofstede “Dorpzicht” tegenover Nigtevecht) en Hendrik Koole. In een reflectie hierop (27 februari 1815) van H.H. Haersma aan Van Tuyll van Serooskerken van de Staten van Utrecht luidt het: *Met de locale omstandigheden van Nederhorst den Berg bekend, wist ik dat Jean Schottelink ten tijde van het Fransch gouvernement, nog geen 21 Jaaren oud tot Maire van Nederhorst den Berg, waarmede vervolgens is gecombineerd geworden Nigtevecht en Ankeveen, aangesteld zijnde alzo naar men zegt over het paerd was getild, zig van dien tijd af merkelyk gevoeld had, en alzo wel diegeene die van kindsbeen met hem waaren opgegroeid, en die zijn toenmalige houding niet verdragen konden, als die van meerder jaeren, welke daarover gramstorig waren, tegen zig had ingenoomen, en dat hier door over en weder van tijd tot tijd bitse bejegeningen hadden plaats gehad, maar ik wist ook tegelyk aan den anderen kant, dat hij; bij de aan-*

vaarding van zynen post alles in de grootste verwarring had gevonden en dat meermalen orders aan de praefect gegeven en die hij niet tegenstaande dezelve hem tegen de borst stonden... als ondergeschikte... had moeten uitvoeren, geheel op zijne rekening waren gesteld geworden, en dat er alzo uit dat oogpunt beschouwd verkeerde vooringenomenheid tegen hem plaats had.

Jan Schottelink is tot 1818 schout van Nederhorst den Berg.²⁶⁾ Later staat hij te boek als suikerraffinadeur te Amsterdam. In 1835 verbleef hij in Utrecht.

De aankoop werd uitvoerig omschreven als: *Een Buitenplaats genaamt Berglust bestaande in een groot Heerenhuizinge, tuinmanswooning, beestenstalling en hooiberg, mitsgaders Engelsch Plantsoen, Bosch, Moestuinen met vaste persiken en druivenkassen, vaste kribben en schuttingen, slingerlaan en buiten laan en verdere bepotingen en beplantingen...* In 1835 kreeg Jan Schottelink uit de nalatenschap van Frederik Smit ook de andere helft van de buitenplaats in zijn bezit.²⁷⁾

Aangezien hij in die tijd in Utrecht verbleef, woonde hij er niet. Op 21 december 1835 ging hij over tot openbare verkoop van eerst alle houtgewas, in 1839 ook van het huis en erf.²⁸⁾

De koper was Henricus van Blarcum voor f 4.015,-.

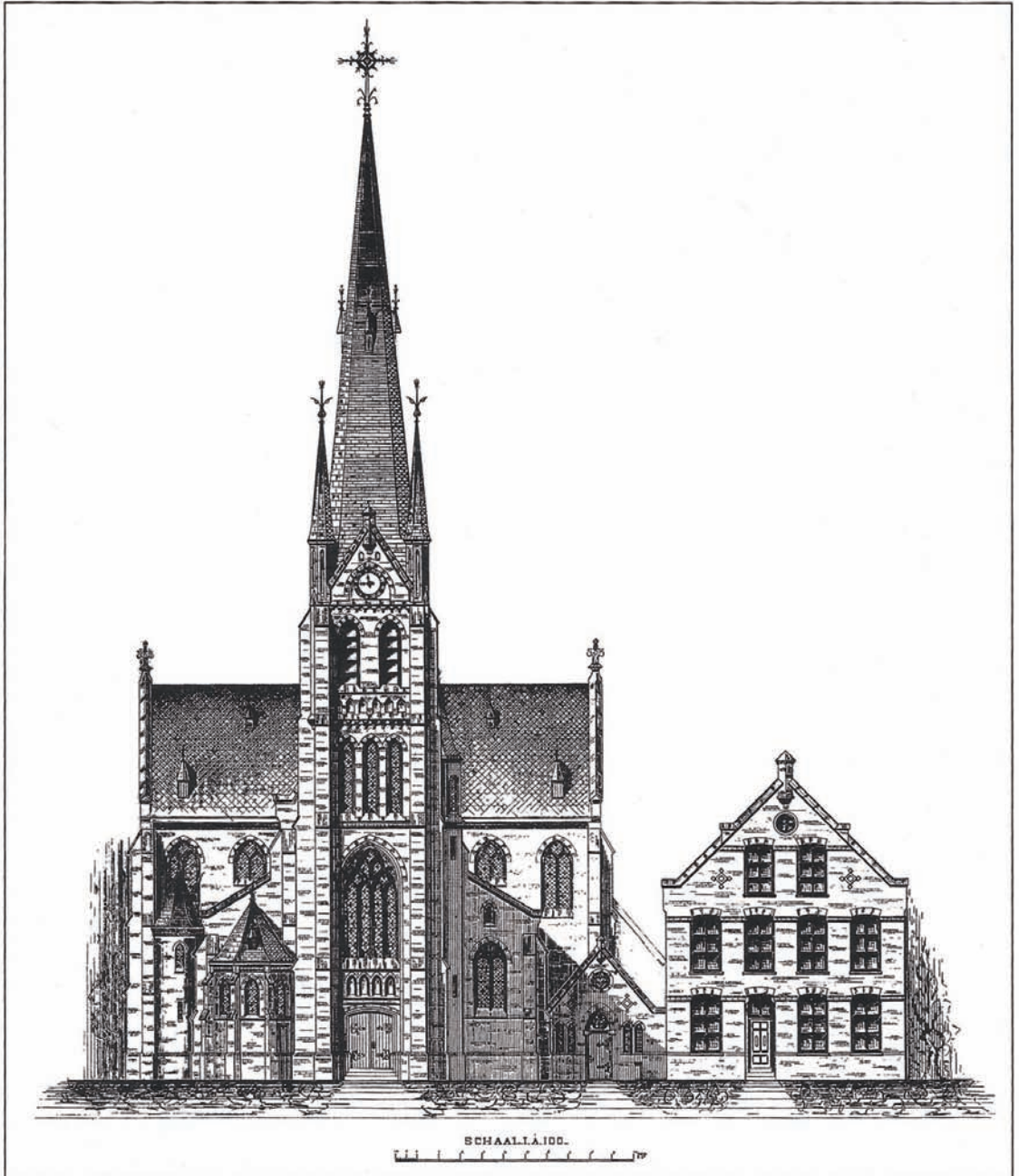
1839-1886

De buitenplaats “Berglust” kwam nu voor vele jaren in het bezit van de familie van Blarcum. Henricus van Blarcum, burgemeester van Ankeveen, was getrouwd met de dochter van een der belangrijkste veenmannen uit deze zo veenrijke buurt, Nicolaas van Laar. Zij hebben waarschijnlijk ook niet op de buitenplaats gewoond, want toen na de dood van Van Blarcum in 1845 een boedeltaxering werd ingevoerd bleek het pand verhuurd te zijn.²⁹⁾

In 1852 werd het pand overgenomen door een neef: Johannes Cornelis van Blarcum, eveneens veenderijhouder en tevens secretaris van Ankeveen. Hij zou de laatste eigenaar van Berglust zijn.

1886-heden

Waarschijnlijk was het pand inmiddels danig door de tand des tijds aangetast. Het huis was ingericht als een boerderij en werd verhuurd

Afb. 2. Ontwerp van R.K.kerk door architect Y. Bijvoets Gzn.

voor f 200,- per jaar. De belangstelling voor de buitenplaats bleek inmiddels meer de locatie dan de gebouwen te gaan betreffen. Pastoor Vismans van de Rooms Katholieke Parochie was in deze tijd ernstig op zoek naar grond voor de bouw van een nieuwe kerk. In 1885 stonden de heren kerkmeesters hem toe te gaan onderhandelen met J.C. van Blarcum, vervener en grondbezitter te Ankeveen en bestuurslid van de Processie Broederschap.³⁰⁾

Het betrof eerst een terrein dat in de buurt van de Hinderdam was gelegen, dus nogal ver van de dorpskern verwijderd. Een jaar later kon het gaan over een terrein dicht bij het dorp gelegen, ook eigendom van J.C. van Blarcum. De kerkmeesters schatten de koop-prijs op f 7.000,- à f 8.000,-, maar het hoefde slechts f 4.000,- te kosten: *De familie stond wel node het grootse stuk grond af, maar deed het tot glorie van God en Maria*, zo rapporteerde pastoor Vismans. Daarmee was het einde van de

oude Hofstede “Berglust” getekend. Op 29 juli 1886 verkoopt Johannes Cornelis van Blarcum aan *het Roomsch Catholijk Parochiaal Kerkbestuur te Nederhorst den Berg ten deze wordende vertegenwoordigd door den WelEerwaarden Zeer Geleerden Heer Pulus Bernardus Vismans Priester en Pastor dier Gemeente ...als President en den Heer Arnoldus Hageman, kleederbleeker... als secretaris van dat Bestuur... Diverse percelen grasland, boomgaard en erf, met daarop staande Huizingen, ingerigt tot boerderij, benevens de daarom liggende percelen Grasland voorland en water alles liggende... in de Spiegelpolder met een totaal oppervlak van 4 ha, 80 are en 0,4 ca.*³¹⁾

Hier werd in mei 1888 met de bouw van de kerk begonnen en tot heden markeert deze plechtig de plek waar eeuwenlang een statige buitenplaats Nederhorst den Berg heeft gesierd (Afb.2). Zo heeft de “Godscamp” weer een zeer waardige bestemming gevonden. ■

(Artikel eerder gepubliceerd in ‘Tussen Vecht en Eem’, 1997.

Noten:

- 1) Sabine Giepmans, *Landelijke Overs. Jan van Goyen en de ontwikkeling van het riviergezicht. Antiek* 31(4) 1996: 146-154.
- 2) Jan Christiaan Sepp, *Nieuwe Geographische Nederlandse Reis- en Zakatlas*. Oorspr. Uitgave 1733; facsimileherdruk ROBAS Weesp 1992.
- 3) Dr. R. van Luttern, *De buitenplaatsen aan de Vecht*. Lochem, 1948.
- 4) Streekarchief Gooi- en Vechtstreek (SAGV). Lijst van ingezamelde gelden tot verbetering van de weg tussen den Hinderdam en Overmeer, 1783; Dorpsbestuur Nederhorst den Berg 65. Oud-rechterlijk archief (ORA) Ned. den Berg 3361: 116. En Els N.G. van Damme, *De Vechtbrug aan de Hinderdam (1780-1890)*. TVE 11, 1993, p. 94-97.
- 5) SAGV, ORA Ned. den Berg 3350:167.
- 6) Idem, 3351:195.
- 7) Stadsarchief Amsterdam (SAA), *Poortersboek Amsterdam* 5/253.
- 8) SAGV, ORA Ned. den Berg, 3361:389.
- 9) Ibidem, 413.
- 10) Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage (ARA), OSK H 50-2
- 11) Het Utrechts archief (HUA), Notarieel archief Both, U142a3:105 en SAGV, ORA Ned. den Berg 3353:253
- 12) SAGV, ORA Ned. den Berg, 3353:24.
- 13) E.N.G. van Damme, *'Het buitenplaatsje Damvecht aan de Hinderdam en zijn bewoners'*, Jaarboek Nijfterlake 1992, p.22-33.
- 14) HUA, Nigtevecht, Notarieel archief W. van Lingen, R34-1:1874
- 15) SAGV, ORA Ned. den Berg 3357:159; SAA, Notarieel Archief Jacob Klinkhamer 14528:18.
- 16) A.J. Zondergeld-Hamer, *Geschiedenis van Weesp*. Weesp, 1990
- 17) Mr. Th. R. Valck Lucassen, *'Het geslacht Thuret'*. De Nederlandse Leeuw, 1914, p. 178-185, 230-236, 295-300.
- 18) Guy Meulenmeester, *'Hoe Jan Daniel Thuret de kerkdienst verstoorde'*. Historische Kijk op Weesp 11 (2) 1996, p.10.
- 19) SAA, Notarieel Archief, Cornelis van Homrigh, 12402:18.
- 20) SAGV, ORA Ned. den Berg, 3357:230.
- 21) A.J.A.M. Lisman, *Heemstede gelegen in de provincie Utrecht*. Alphen a.d. Rijn, 1973.
- 22) SAGV, ORA Ned. den Berg, 3359:165
- 23) Ibidem, 3359:279
- 24) Het Noord-Hollands Archief (HNHA), Notarieel archief Th. Joh. Heydanus, Weesp 42, 1812.
- 25) SGAV, Dorpsbestuur Ned. den Berg, 145.
- 26) J. Krol, *De geschiedenis van Nederhorst den Berg*. Arnhem, 1949.
- 27) SAA, Notarieel Archief Johannes Albertus Hoog, 20333:515.
- 28) HNHA, Notarieel Archief Dirk van der Horst, Weesp 185:1586; HUA, Notarieel Archief Hubertus Johannes Steven U324C033:11817.
- 29) HNHA, Notarieel Archief A.J. Croll Ankeveen:334.
- 30) Jan Baar, *Nu, gij bouwt niet uit weelde*. Rond de bouw van de R.K. kerk te Nederhorst den Berg. Nederhorst den Berg, 1990.
- 31) SAGV, Notarieel Archief Peter Carel Lasonder, Hilversum: 131.

VERKRIJGBAAR BIJ DE HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Themanummers van WERINON:

- Van blekerij tot wasindustrie. (1992) € 2,50
- Onderwijs in Nederhorst den Berg. (1994) € 2,50
- Petersburg – Een verdwenen buitenplaats. (1996) € 3,00
- Nederhorst den Berg Speciaal. (2001) € 3,00
- Religieus Erfgoed – Geloven in monumenten. (2005) € 5,00
- De Willibrordkerk door de eeuwen heen. (2008) € 5,00
- Historische Canon van Nederhorst den Berg. (2009) € 10,00
- Parochie H. Maria Hemelvaart – Nederhorst den Berg en Nigtevecht 1811-2011. (2011) € 5,00
- Levensboek – Doot ende begraven. (2016) € 5,00

Kwartaalblad WERINON:

- Losse nummers. (indien voorradig) € 3,00

Boeken:

- Nederhorst den Berg tijdens de oorlog. *Willy van Deutekom e.a.* (1986) € 1,00
- Om het vriespunt – 100 Jaar IJclub Nederhorst den Berg 1902-2002. *Jan Baar.* (2002) € 5,00
- Warinschool 1881-1981 – Honderd jaar Christelijk Onderwijs te Nederhorst den Berg. (1981) € 2,50
- Nederhorst den Berg – Tussen Vecht en Eem. (1993) € 7,00
- De Brug – Een eeuw wijzer. (1999) € 1,00
- Het gemeentehuis van Nederhorst den Berg. *W.J. v. Deutekom/J. Jansen.* (1984) € 1,00

DVD:

- Nederhorst den Berg anno 2001. € 10,00
- Nederhorst den Berg 1965. € 10,00
- Nederhorst den Berg door de jaren heen. € 10,00
- De Willibrordkerk in ere hersteld. € 10,00

Streekarchief Gooi en Vechtstreek (SAGV)

Bezoekadres: Oude Enghweg 23, Hilversum.

Openingstijden: maandag en dinsdag 9.00 uur-17.00 uur.

Informatie: telefoon 035-6292646 en

www.gooienvechthistorisch.nl

dunnebier

print & marketing

Direct mail | Cross media | Fulfilment & MRM | Drukwerk & promotie

Nieuw Walden 6 • 1394 PB Nederhorst den Berg
+31 (0) 294 25 62 00 • info@dunnebier.nl
www.dunnebier.nl